

ØVRIGE KONKURRANSEUTKAST:

Jeremy Deller & Vogt Landscape Ltd. (UK)

Estudio SIC (ES)

Goksøyr & Martens og Snøhetta Architects (NO)

Olav Christopher Jenssen og LPO arkitekter (NO)

Haugen/Zohar arkitekter (NO)

Paul Murdoch Architects (US)

NLÉ & Kunlé Adeyemi (NL/NG)

Innhold

JEREMY DELLER OG VOGT LANDSCAPE Ltd. (UK)	4
Introduksjon	5
Permanent minneste på Sørbråten.....	7
Midlertidig / permanent minneste i Oslo	9
ESTUDIO SIC (ES)	11
Konseptbeskrivelse.....	12
Permanent minneste på Sørbråten.....	14
Midlertidig minneste i Oslo	16
Permanent minneste i Oslo.....	18
GOKSØYR & MARTENS OG SNØHETTA ARCHITECTS (NO)	20
Introduksjon	21
Konsept.....	22
Permanent minneste på Sørbråten.....	23
Midlertidig minneste i Regjeringskvartalet	25
Permanent minneste på Utøya og i Regjeringskvartalet	28
OLAV CHRISTOPHER JENSSEN OG LPO ARKITEKTER (NO)	30
Introduksjon	31
Permanent minneste på Sørbråten.....	32
Midlertidig minneste i Oslo	34
Permanent minneste i Oslo.....	36
HAUGEN/ZOHAR ARKITEKTER (NO)	38
Introduksjon	39
Permanent minneste på Sørbråten.....	41
Det temporære minneste - Regjeringskvartalet	43
Det permanente minneste - Regjeringskvartalet	46
PAUL MURDOCH ARCHITECTS (US)	48
Introduksjon	49
Permanent minneste på Sørbråten.....	51
Midlertidig minneste i Oslo	53
Permanent minneste i Oslo.....	55
NLÉ & KUNLÉ ADEYEMI (NL/NG)	57
Introduksjon	58

Permanent minnested på Sørbråten.....	59
Midlertidig minnested i Oslo.....	61
Permanent minnested i Oslo.....	63

JEREMY DELLER OG VOGT LANDSCAPE Ltd. (UK)

Jeremy Deller (født 1966) er en britisk kunstner, som hovedsakelig lager video og installasjonskunst. Han uttrykker seg gjerne i form av samarbeidsprosjekter, ofte utenfor de etablerte kunstinstitusjonene, og alltid med et sterkt sosialt og politisk engasjement. Han er en høyt ansett kunstner i hjemlandet, kjent blant annet for å ha vunnet den prestisjetunge kunstprisen Turner Prize i 2004.

Deller hadde på dette tidspunktet laget et av det tidlige 2000-tallets mest omtalte kunstverk både i Storbritannia og verden for øvrig. The Battle of Orgreave (slaget om Orgreave) fra 2001 var en såkalt «live reenactment», eller gjenskaping i form av

rollespill, av en historisk hendelse: de britiske gruvearbeidernes streik i 1984. Den 18. juni dette året kom det til voldelige sammenstøt mellom gruvearbeiderne og myndighetene, i landsbyen Orgreave i Yorkshire. Deller gjenskapte hendelsen i juni 2001 ved hjelp av 800 amatørskuespillere og statister, hvorav flere var involvert på begge sider under den faktiske hendelsen 17 år tidligere.

Jeremy Deller har siden stilt ut på gallerier og større museer verden over. I fjor var han valgt til å representere Storbritannia ved Veneziabiennalen, med et arbeid som ifølge Dagbladets kunstanmelder stilte «en diagnose både på dagens Storbritannia og kunstens stilling som sådan».

For sitt forslag til *Minnesteder* har Deller samarbeidet med Vogt Landscape Architects. Det sveitsiske byrået ble grunnlagt av Günther Vogt i 2000, og har kontorer i Zurich, Berlin og London. Vogt er spesialiserte innen landskapsarkitektur og uteområder, og vektlegger betydningen av naturen som både materiale og medium i sitt arbeid. Kontoret har samarbeidet med et stort antall ingeniører og entreprenører, økologer, kunstnere og andre fagspesialister i sine prosjekter; blant disse er verdenskjente arkitektbyråer som Herzog & de Meuron, Peter Zumthor og Norman Foster Partners, og kunstnere som Dan Graham, Sol Lewitt og Olafur Eliasson. Blant Vogts mest kjente prosjekter er uteområder i tilknytning til Allianz Arena i München, Tate Modern i London og Schweizerisches Landesmuseum i Zurich.

INTRODUKSJON

Beskrivelse av prosjektet

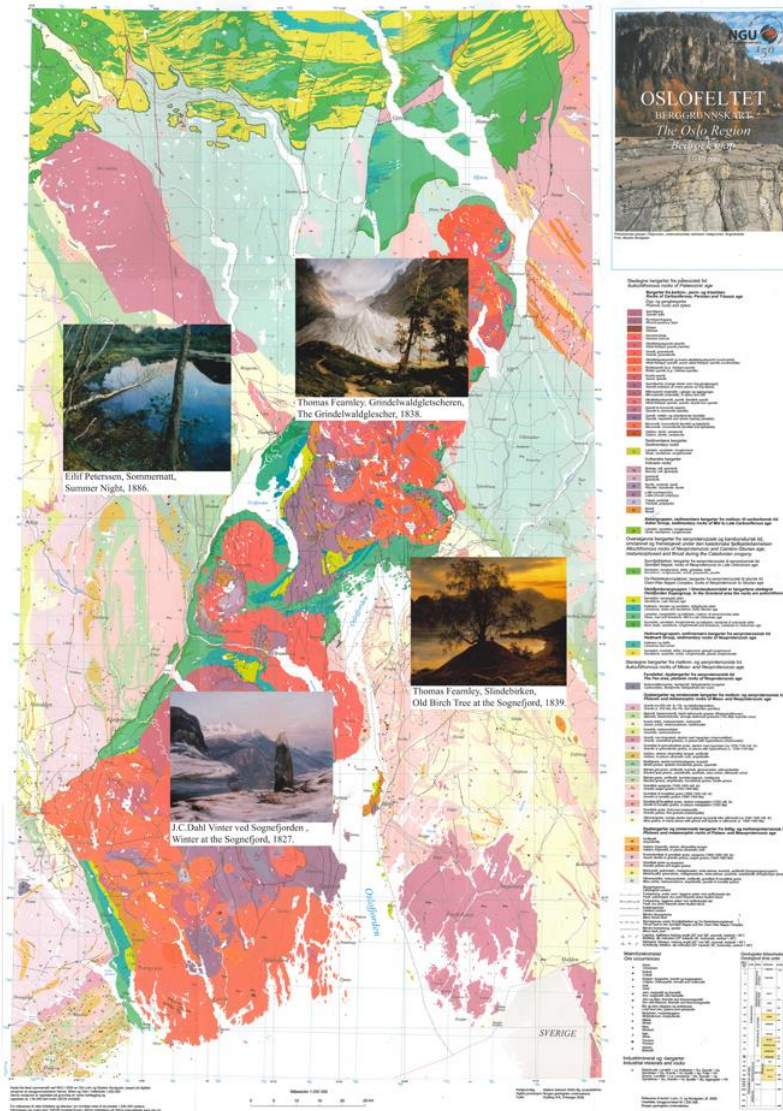
Ideen for vårt forslag til minnesteder tar utgangspunkt i vårt nære forhold til naturen og dens evne til å gi rom for og speile våre følelser.

Dette er bakgrunnen for våre tanker i forhold til forslagene:

I Norge er forholdet mellom mennesket og naturen åpenbart sterkt, og dette forholdet har blitt en viktig faktor i vårt forslag.

Jeg besøkte nylig Nasjonalgalleriet i Oslo og så malerier av kunstnere fra romantikken som gjengir det norske landskapet i all sin råe skjønnhet. Denne nesten mystiske tilnærming til landskapet skiller seg fra forsøkene på å temme og kontrollere naturen gjennom kunsten.

Jeg har lenge vært interessert i neolittiske monumenter, og hvordan disse er bygget. De er muligens de første eksemplene på offentlig kunst, og den enkle utformingen i disse flere tusen år gamle monumentene er noe som fremdeles forundrer oss i det 21. århundre. Kanskje er det fordi de ofte er omsorgsfullt plassert på vakre og betydningsfulle steder, og ofte fordrer en vandring eller pilegrimsreise. Å skape sittemuligheter i offentlige områder for å hedre mennesker, ofte plassert på steder med en bestemt utsikt eller mening for personen eller personene som skal minnes, bærer en fjern assosiasjon til disse monumentene. Det er en enkel, men gripende idé som knytter en person til et sted. Til slutt er juletreet, som hvert år gis til Storbritannias befolkning fra det norske folk, en interessant bruk av natur som symbolsk gave, samtidig som det markerer en historisk begivenhet.

Map of Norway, 1952.
 - Yellow dot: Sorbråten memorial with Tyrifjorden
 - Black dot: Government Quarter Memorial with central Oslo, a condensed city within a strong mountain presence.

Silbury Hill Wiltshire (a Man-made neolithic hill, 49 meters high)

The Avenue, a neolithic processional route with stone markers, Avebury, Wiltshire.

Neolithic burial mounds at Lattin and Knock in Ireland

The Christmas tree given every year by Norway to United Kingdom in Trafalgar Square

July 22 Memorials / Jeremy Deller & VOGT

Inspiration and concept description / **Inspirasjon og konseptbeskrivelse** 1

PERMANENT MINNESTED PÅ SØRBRÅTEN

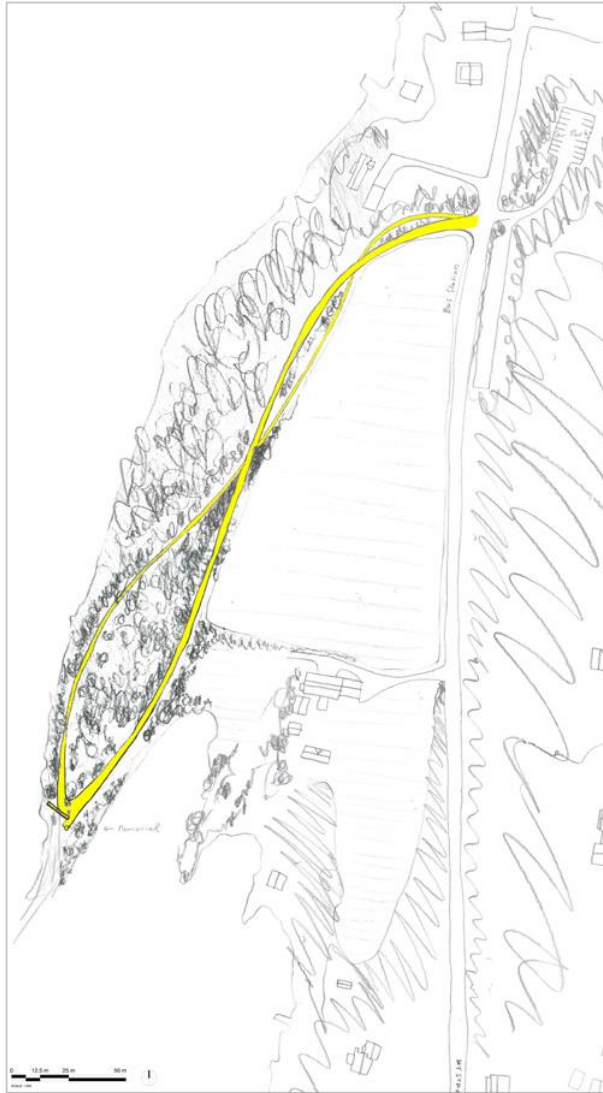
Stedet på Sørbråten i Hole er som en gave fra naturen, elementene er der allerede. Naturen der kan oppleves som et minneste i seg selv – med gåturen gjennom det lette skogslandskapet, det plutselige synet av øya og så det steinete området for refleksjon, er opplevelsen nesten komplett.

Tanken er at jo mindre vi griper inn, jo mindre tar vi vekk fra denne opplevelsen. Vår idé for dette stedet er derfor veldig enkel.

Minnestedet starter med stien gjennom skogen, hvor man får tid til ettertanke og forberedelse, og å glemme bilturen for å komme seg dit. Skogbunnen føles myk under foten, vandringen er stille og dempet. Når man så når kanten ser man øya for første gang, en dramatisk, men naturlig åpenbaring.

Vårt eneste tillegg til stedet er en lang benk som vender mot øya, muligens laget av ett enkelt tre, hvor alle kan sitte sammen og ta inn utsikten.

Navnene på dem som skal minnes skal graveres inn i en nærliggende stein. Den vil ligne på en eldgammel bauta – løftet ut av bakken og satt opp så den er synlig i all slags vær. Den skal plasseres til venstre for benken og dermed være fullt tilgjengelig for alle som kommer gående langs den flate stien.

Accessible pathway and woodland pathway to memorial site

Memorial bench with view on Hamstead Heath, London.

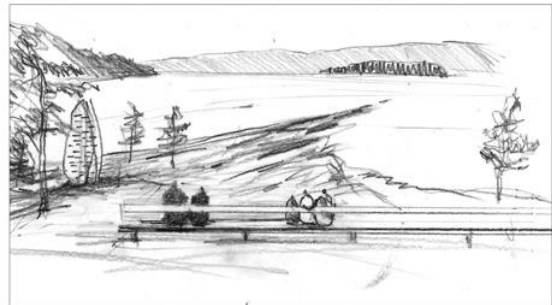
Artist's impression of the Memorial from the fjord.

Site boundary.

The approach to the Memorial through the woodland.

The memorial is the view to Utoy Island

Geographical relationship between Sorbråten and Utoy Island

Model pictures of the Sorbråten Memorial and long bench (around 10 meters).

July 22 Memorials / Jeremy Deller & VOGT

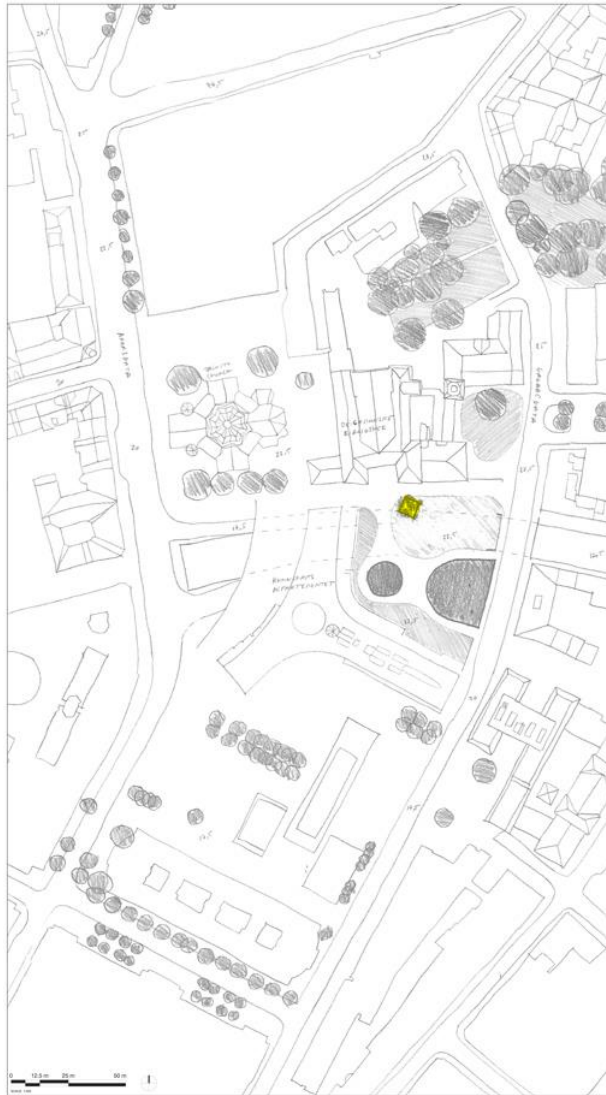
Sorbråten Memorial / Minnested Sorbråten 2

MIDLERTIDIG / PERMANENT MINNESTED I OSLO

I Oslo kunne ikke omgivelsene vært mer annerledes. Dette er et menneskeskapt sted i en tilstand av konstant forandring og usikkerhet, så vi vender oss også her mot den ville naturen for å få ro, klarhet og fokus.

Vi vil lage en bakke som vokser ut fra underlaget og frem i byen. Den skal beplantes tett med norske plantearter, spesielt gran og bjerketrær. Dette monumentet skal betraktes heller enn besøkes. Sittemuligheter plasseres rundt monumentet, for ettertanke.

Som på Sørbråten i Hole er naturen minnedets hjerte. Navnene på de drepte graveres inn i steinen som bærer selve strukturen. Vi er trygge på at dette miljøet kan omplasseres hvis eller når det skulle være nødvendig.

Location of memorial for July 22 within Oslo's Governmental Quarter

July 22 Memorials / Jeremy Deller & VOGT

Picture of geological strata at Utoya island

Artificial embankment at the Novartis Campus, Basel (by VOGT).

View of the site from the Deichman library.

Artist's impression of the Government Quarter Memorial looking North towards the Deichman library.

Memorials' siting within possible future scenarios for the Government Quarter.

Detail of the Government Quarter Memorial, a cut-out landscape, an island of wildness as a focus point to reflect with moveable siting provided.

Government Quarter Memorial / Minnestedet Regjeringskvartalet 3

ESTUDIO SIC (ES)

Estudio SIC er et arkitektbyrå med base i Madrid, etablert i 2002 av Esaú Acosta Pérez, Mauro Gil-Fournier Esquerro og Miguel Jaenicke Fontao. Kontoret er kjent for prosjekter med vekt på utforming av helhetlige offentlige rom, både i tette byområder og åpne naturlandskap.

Sentralt i kontorets filosofi er dynamikken mellom arkitekturen og landskapet rundt, med spesiell oppmerksomhet mot at samfunn er i kontinuerlig forandring. For å kunne nærme seg et område med en helhetlig forståelse for stedets muligheter og begrensninger, involverer Estudio SIC flere fagfelt i prosessen. Ifølge arkitektene selv er dette en måte å

sikre at alle sider ved et sted og en prosess blir trukket frem, bearbeidet og ivaretatt. Sentralt for en slik åpen og inkluderende metode er betydningen av ideen om bærekraft i en globalisert verden hvor effektivitet og mobilitet er nøkkelord. For Estudio SIC er dette noe som må inkluderes og gjenspeiles også i bygninger, i offentlige steder og lokalt næringsliv; altså som en del av urban identitet i sin alminnelighet.

Blant Estudio SICs mest kjente prosjekter er Vias kultursenter i León (2010) og minnesmerket over terrorangrepet i Madrid 11. mars 2004 (*Monumento a las víctimas del 11M, 2007*).

Vias kultursenter er en restrukturering av en nedlagt jernbanestasjon, hvor kontoret har lagt til rette for å skape et klima for samarbeid mellom by, arkitektur og kulturstyring i et belastet område av León. Minnesmerket i Madrid er et mer sårbart og poetisk prosjekt, slik det behandler et nasjonalt traume. Et sylindereformet glasstårn er reist ved Madrids sentralbanestasjon Atocha, et av åstedene for bombene som for ti år siden drepte 191 og skadet over 1400 mennesker i Spanias hovedstad. Tårnet står over et stort, dypblått og ellers tomt kammer under bakkenivå. Sylinderens innside er dekket av hundrevis av hilsninger og støtteerklæringer som strekker seg opp mot himmelen over, hvor sollyset kommer inn gjennom 15 000 glassbyggestein «som en eksplosjon av lys», slik Estudio SIC selv har beskrevet prosjektet.

KONSEPTBESKRIVELSE

Minner er liv

Kollektive minner skapes daglig gjennom dialog, og en søken etter felles forståelse og enighet. Dette likevektssystemet ble splintret, ødelagt og lagt i grus 22. juli. Angrepet var et regelrett overgrep på det norske samfunnets verdier, bygget på mangfold, multikulturalisme og annerledeshet. Handlingen truer politikken, samfunnets institusjoner og innbyggere, utført fra en posisjon som bryter alle samfunnets regler.

Minner er liv, åpne for hukommelsens og glemselens samspill, men også sårbare for manipulasjon. Minner tar utgangspunkt i det spesifikke – i handlinger, objekter, bilder og rom. De utspiller seg aktivt i samfunnet på en personlig, kollektiv og pluralistisk måte. Kollektiv hukommelse er ikke universell. Det finnes ingen forgrening fra individuell til kollektiv hukommelse. Den bygges på samme måte som vi konstruerer samfunnene våre: fra individer som lager lokalsamfunn, som videre knytter bånd til hverandre. Norske borgeres kollektive hukommelse formes gjennom opplevelser, meninger, følelser og uformelle minnesmerker. Med andre ord er den alltid i bevegelse. Så hvordan kan man da skape et levende sted for det norske samfunnets kollektive minne?

Vi foreslår rom som samtalepunkter. Steder som fra et pluralistisk perspektiv vil kunne gi muligheten for et mangfold av politiske og sosiale handlinger. Som kan fremme nye ideer fra mennesker som vanligvis underrepresenteres. Disse uformelle, temporale, allestedsnærværende hverdagsamtalene vil gjøre det mulig for innbyggerne å utvikle nye aktiviteter. Vi foreslår et sted hvor minner kan utøves. Omgivelser som tillater en flyt av nye historier, flere identiteter og forskjellige perspektiver. Et levende sted.

Vi betrakter disse samtalestedene som rom som er åpne for konstant fortolkning. Hvor minner som deles går i dialog med det som er konstruert for å lage ny mening og nye symboler, deretter forsterket av stadig gjenfortolkning. Slik kan arkitekturen fortsatt være en materiell formidler i den kollektive øvelsen det er å skape et minneste. En formidlende arkitektur som ikke registrerer besøkende, men tillater individuelle assosiasjoner, uenighet eller konsensus. Med bakgrunn i alt dette foreslår vi et system som underbygger utviklingen av en kollektiv hukommelse gjennom samtalenes samarbeid, som tillater en utveksling mellom mennesker og levende, naturlige elementer som vann og skog.

Samlende topologier / terreng

Tradisjonelt sett har debattene om saker som gjelder oss alle pågått i regjeringskvartalets formelle, lukkede og beskyttede møterom. Men angrepet 22. juli var et angrep på det norske samfunnet innenfra, fra en av oss. Derfor ønsker dette prosjektet å tilby steder hvor det er mulig å reflektere over, og diskutere temaer som angår oss alle – uten tabuer – slik at det kan skapes en kollektiv hukommelse. Vi vil gjøre dette blant annet ved å øke Utøyas samlingskapasitet. Det er ikke lett å snakke om det som skjedde, og vi vet ikke hvordan det skal gjøres. Men det er nødvendig å gjøre det med en åpenhet som både kan utvikle vårt eget samfunn og globalt sett fungere som eksempel på at det er mulig å snakke om de tingene det er aller vanskeligst å ta opp.

Forslagene består av forskjellige møtepunkter, en formidlende infrastruktur som muliggjør utveksling av ideer, meninger og posisjoner. Som symboler for samling og sammenkomst bruker vi konkave overflater – omformet og tilpasset hvert sted etter de romlige og tidsmessige forholdene.

Det samlende terrenget begynner med en geometrisk utmåling av Utøya, hvor tre buer former en konkav eller konveks overflate, avhengig av hvordan den betraktes. De forskjellige utsnittene fra dette planet skaper tilstedeværelse og fravær som knytter de tre minnesmerkene sammen:

- Planet fra Sørbråtens minnested inkluderer Utøya i sin geometri.
- Overflaten i det midlertidige forslaget for Oslo genereres som fortsettelse av Sørbråtens geometri, men med en innvendig tomhet i samme dimensjon. Et fravær som gjør det mulig å være i Oslo, men i omgivelser som har Sørbråtens dimensjoner.
- Det tredje planet, som utgjør det permanente minnesmerket i Oslo, avrunder prosessen med å presentere samme overflate som det forrige minnestedet, men konvekst, som beskyttelse. Slik slipper vi lyset inn i det samme rommet som utgjør Sørbråtens minnested. Det er denne leken med geometri og utsnitt, vridninger og rene overflater som utgjør minnestedenes romlige og symbolske forhold.

Gjenbruk og sammenheng mellom minnestedene

Gjennom hverdagshendelser kan steder som er skapt for å minnes gjenbrukes, som et hjelpemiddel for å se mot fremtiden gjennom samtale og handling. Undersøkelsen av samtale-planene som møtepunkt, ved å se på iboende egenskaper som konkavitet, hellinger, utforming, varighet, dimensjoner og stedenes størrelse, tillater oss å jobbe med og mot en rekke romlige forhold. De muliggjør et mangfold av flyktige assosiasjoner, i små og store grupper, individuelt eller isolert. Dette er steder hvor innbyggere uformelt kan utveksle standpunkt, i en tilgjengelig, inkluderende og åpen arkitektur.

Denne utvekslingen materialiseres gjennom språk som et levende medium for kollektivt uttrykk. Dette kan skje på forskjellige tidspunkt, som assosieres med språk gjennom skriftlige beskjeder. På Utøya foreslår vi å vise begrepene som ble gjentatt flest ganger i undersøkelsene som ble utført i månedene etter angrepet. På minnesmerket i Oslo kan folk legge igjen nye beskjeder i løpet av de ti årene frem mot byggingen av det permanente minnestedet, som deretter beholder utvalgte beskjeder fra det midlertidige minnestedet. Alt dette kan leses som et midlertidig atlas som speiler samfunnets refleksjoner i sin helhet.

PERMANENT MINNESTED PÅ SØRBRÅTEN

Forhandlinger med omgivelsene i utviklingen av minnesmerkene

Vi kan umulig betrakte Utøya uten å projisere vår viten om angrepene på den. Stedet er der allerede: dynamisk, i stadig forandring. Tyrifjordens forskjellige vannivåer, den skiftende himmelen og årstidenes forskjellige lys, vannet som skifter fra regn til is, skog og kyst. Disse dynamiske forutsetningene danner miljøet vi forholder oss til.

Sørbråten er vår første geometriske utførelse. Et buet plan i alle retninger plassert på det sørligste punket på den lille halvøya. Dette planet er opprinnelig Utøyas geometriske fotspor, abstrahert gjennom tre buer og hevet over landskapet. De delene av planet som er mellom høyest og lavest vannivå påvirkes direkte av Tyrifjorden. Når vannivået er høyest skapes en ny øy som kan nås via en plattform som holder på det omkringliggende vannet.

Det gjennomsnittlige planets kurve er liten slik at overflaten er lett tilgjengelig. Den minimale kurven gjør det enklere å bevege seg opp og nedover innenfor planet. De laveste punktene er mest stabile og i kontakt med vannet mens de høyeste punktene er i en slags ustabil likevekt. Det er to rom i dette minnesmerket: det første er et vertikalt rom som utgjør passasjen til den lille halvøya. Fordi tyngdekraften gjør det enkelt å nå det konkave midtpunktet, knyttes stedet og vannet sammen gjennom den naturlige nedstigningen mot det laveste punktet.

Hele planet merkes av et konsentrisk meldingssystem som uttrykker den gradvise vannstigningen. Disse meldingene er i konsentriske ellipser som tegner vannivåene og samtidig skjærer meldingene inn i planets overflate. Når riftene skapes i overflaten tillater de vannet å trenge inn raskere og enklere, slik at det lages tegninger i de korte øyeblikkene før planet synker fullstendig. Dette gjentar seg i hver linje som tegnes, hver gang vannet synker, ved hver stasjon, hele året. Det naturlige samarbeidet mellom vannet og bevegelsene som avdekker tegningene når de er våte (når de er tørre ser man dem knapt) komplementeres av besøkende som kan samle opp vann i små øser og helle det over linjene for å skape tilsvarende effekt. Minnestedet bruker det som allerede finnes der, og viser det på en ny måte.

MIDLERTIDIG MINNESTED I OSLO

Å skape minner i hverdagen

Minner skapes hver dag mellom individer, grupper og samfunnet som helhet. Dette krever rom for samling og debatt. Diskurs eksisterer ikke kun innenfor institusjoner, men også i offentlige rom. I Oslo foreslår vi derfor et sted som kan gi rom til disse mangfoldige og samtidige prosessene. På Utøya lager vannet og det skiftende klimaet en formidlende overflate, i Oslo er det fremveksten av ny natur som formidler minnesmerkets tidsmessige egenskaper.

Et mykt og kunstig landskap lager en overgang ved å lage en fortsettelse fra stedet som allerede finnes der, til den indre høyden. Det bøyde taket fungerer som et beskyttet møtepunkt, avskjermet fra de urbane omgivelsene av skogen. Trærne i denne skogen er typisk norske og plantet i et kunstig landskap. De danner en avgrensning som isolerer det indre fra det ytre rommet og dermed skjærer for tilsyn og bråk, noe som gir en følelse «tomhet» i møterommet når man kommer gjennom den voksende skogen. Det er denne gradvise veksten som utgjør det midlertidige minnstedets uttrykk. Plantene vokser fra de er unge, og flyttes senere til det permanente minnesmerket.

På innsiden foreslår vi en oppsamling av brev, slik at nordmenn og besøkende blir de som former tankene, ordene, ideene og synspunktene som vil utgjøre flere generasjoner med beskjeder, som kan skjæres inn i det permanente minnesmerket. Disse beskjedene blir en del av et atlas over delte tanker, og vil avsløre helt andre tanker enn de som ble uttrykt i månedene etter angrepet.

Dette kunstige landskapet kan utforskes på alle nivåer. Det er bygget med så lette materialer som mulig slik at den strukturelle sikkerheten ikke svekkes. Derfor er det tilpasset det samme landskapet med lette elementer (som store isoporblokker) som til slutt dekkes med et lag plantejord og planter fra omgivelsene. Det tynne metallplanet lener seg på de kunstig skapte høydene som lukker seg om et indre naturlig rom. Utskjæringene muliggjør lett transport, lagring og demontering for gjenbruk i det permanente minnesmerket.

PERMANENT MINNESTED I OSLO

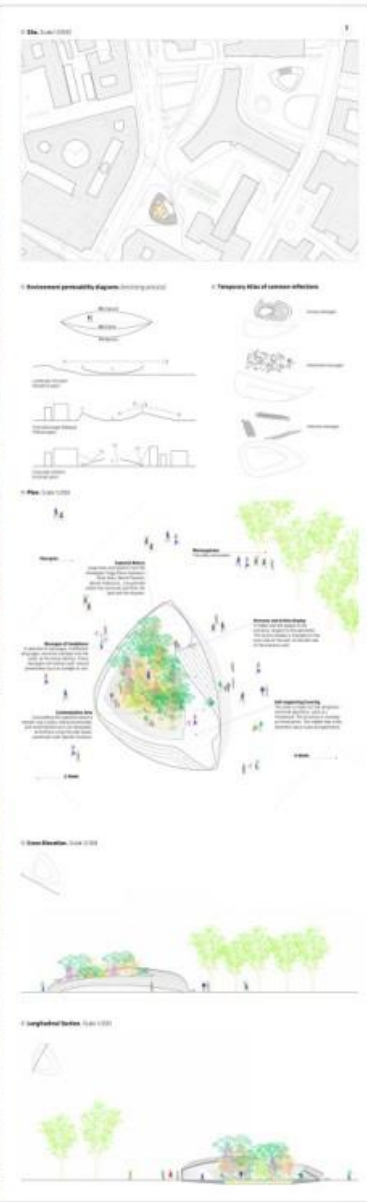
Et atlas over delte tanker

Hvis det at minnestedet i Oslo er tidsbestemt underbygger tanken om et åpent hverdagssted, søkes det her å lukke og beskytte forsamlingen gjennom varighet, for å holde den levende. Det permanente minnestedet er åpent og lukket samtidig. Planet fra det midlertidige minnestedet lukker og isolerer samlingsstedet med en horisontal dialog med Oslos vær og himmel. Der hvor vann, bevegelse og omgivelser utgjør de kontekstuelle elementene som opphøyes i Sørbråten, er lyset og himmelen det som rammes inn i Oslo og ses gjennom et filter av vegetasjon – levende elementer som vokser og tas vare på over tid. Oslos himmel, isolert og uten kunstig setting, blir beskyttet og «innkapslet» slik at den kan betraktes fra hele området, et rolig og fredfylt sted.

Trærne som har vokst i det midlertidige minnesmerket plasseres i det indre området. Slik blir den frie naturen nå fanget i en kontrollert setting inne i det permanente minnesmerket. Den eneste åpningen er opp mot himmelen. Dialogen mellom besøkende og plantenes isolasjon, og dialogen som skapes mellom den innrammede settingen som visualiseres gjennom planet, lager et rom som stadig utvikler minner.

Meldingene som er innsamlet gjennom årene i det midlertidige minnesmerket er innskrevet på innsiden av det permanente minnesmerket. De bevarer minner fra en annen tid enn reaksjonene fra de første månedene, og innvies dermed i historien og en ny tid. Disse meldingene er materielle bevis på kollektive tanker, og blir værende i dette rommets vegger. Dermed gir de også rommet mening slik at nye samlinger kan finne sted, i et nytt rom som innvies av Oslos befolkning.

Planet fra Sørbråten som skapte det midlertidige minnesmerket er nå snudd 180° og skaper dermed møtestedet i det permanente minnesmerket. På denne måten samler og integrerer det permanente minnesmerket hele kartleggingsprosessen som er spredt utover de forrige minnesmerkene. Planet fra det midlertidige minnesmerket lager et rammeverk og definerer konstruksjonen av det permanente minnesmerkets plan. Derfor blir det midlertidige minnesmerke et «frosset» og «avslørende» øyeblikk i den underliggende byggeprosessen som utgjør det permanente minnesmerket. I dette tilfellet er det en overflate som er et ekstremt tynt, stort plan, som lener seg på tre punkter på plassens horisontale flate. Planet støtter seg selv og gir et enormt innvendig lys uten forstyrrende rammeverk, noe som lar det innvendige området være et åpent, rent sted. Som oppsummering: minner tillater oss å relatere til fortiden og nåtiden, noe som kan gjenbrukes, deltas i og utøves gjennom SAMLINGSSTEDER.

GOKSØYR & MARTENS OG SNØHETTA ARCHITECTS (NO)

Torhild Goksøy og Camilla Martens har arbeidet sammen som performancegruppen Goksøy & Martens siden 1997. Karakteristisk for gruppens arbeid er deltakerbaserte kunstprosjekter og et tydelig politisk engasjement. Med bakgrunn i både scenekunst og billedkunst beveger Goksøy & Martens seg naturlig mellom disse disiplinene, og duoens prosjekter omfatter både performance og rene skuespill ved teatret, og mer tradisjonelle kunstmedier som foto, video og skulptur. Goksøy & Martens' arbeid tar utgangspunkt i virkelighetsnære temaer som konflikten i Midtøsten (*Palestinian Embassy*, 2009) eller foreldremøter i barnehagen (*Foreldremøte*, Nationalteatret 2011). De benytter seg av både

profesjonelle skuespillere og amatører, i tillegg til en mest mulig dokumentarisk tilnærming, for å gi prosjektene troverdighet som innspill i en kritisk diskusjon om aktuelle sosiale og politiske forhold. Goksøy & Martens har deltatt på flere større utstillinger både i Norge og internasjonalt, deriblant Veneziabiennalen i 2007, i tillegg til flere oppsetninger ved Nationalteatret i Oslo.

Snøhetta AS er et internasjonalt arkitektur-, landskapsarkitektur- og interiørarkitekturfirma med kontorer i Oslo og New York. Snøhetta ble etablert i 1987, og eies i dag av Kjetil Trædal Thorsen og Craig Dykers. Kontoret er Norges internasjonalt mest omtalte arkitektkontor det siste tiåret, med en rekke kjente bygg i flere verdensdeler, blant annet Biblioteket i Alexandria i Egypt, Operahuset i Oslo og The National September 11 Memorial Museum Pavilion ved «Ground Zero» i New York. Flere av Snøhettas prosjekter har fått stor oppmerksomhet av internasjonal presse, og kontoret har vunnet en rekke priser for sitt arbeid. Sentralt i Snøhettas filosofi er forholdet mellom landskap, kultur og arkitektur, og kontorets arbeid kjennetegnes av en gjennomtenkt, dynamisk design, spesielt tilpasset utfordringene og særegenhetene ved hver nye situasjon og hvert unike sted. Snøhettas portefølje omfatter slik et vidt spekter: fra nøkterne sjøhytter ved Holmsbu, til det spektakulære King Abdulaziz Cultural Center i Dhahran, Saudi Arabia.

INTRODUKSJON

KJÆRLIGHETSSTIEN (650 m3)

EN STILLE VANDRING

Minnested over 22. juli 2011 av Goksøy & Martens med SNØHETTA.

Vi har valgt å inkludere et spesifikt sted på Utøya i utformingen av minnstedene etter 22. juli 2011. Årsaken er at angrepet på Utøya og i Regjeringskvartalet er uløselig knyttet til hverandre, og etter vårt skjønn bør minnstedenes utforming og konsept avspeile dette.

”Det blir en måte å leve på”, sier en mor som mistet skolejenta si. ”Jeg tenker på henne hver dag. Sorgen over at hun ikke er her er blitt en del av meg. Den er uendelig og alltid tilstede. Jeg skulle ønske at jeg kunne rope ut det grufulle, men det kan jeg ikke. Det er som om katastrofen har fratatt meg stemmen.”

KONSEPT

Utøya

Et 650 m³ stort stykke av Kjærlighetsstien på Utøya brytes opp og flyttes til Regjeringskvartalet i Oslo. Bruddet som oppstår på øya forblir et tomt krater. Dette krateret danner et minnested over angrepet som fant sted den 22.07.11. Et stille rom for kontemplasjon og sorg, men også en plass for politiske samtaler.

Regjeringskvartalet

Biten av Kjærlighetsstien som flyttes til Regjeringskvartalet skal bli et sted hvor det er mulig å gå. Et vakkert stykke natur som kontrasterer byrommet, og åpner opp for en stille vandring gjennom et landskap av høyreiste furutrær, lyng, nyperoser og skogstjerner.

Sørbråten og midlertidig minnested i regjeringskvartalet

En stille vandring vil også være formålet med minnestedet på Sørbråten og det midlertidige minnestedet i Regjeringskvartalet.

På en enkel og lett tilgjengelig gangsti kan du bevege deg tett på naturen. Tar du deg god tid vil du kunne finne tiriltunge, blodstorkenebb og linnea, men også navnet på den du fortsatt elsker.

PERMANENT MINNESTED PÅ SØRBRÅTEN

En enkel gangsti fører deg ut til odden ved Sørbråten. Stien etableres på en skånsom måte i det lett kuperte terrenget, slik at minst mulig av vegetasjonen, både langs stien og ute på odden, endres. På vandringen ut til odden vil du bevege deg gjennom et landskap av høye furutrær, markdekke og villblomster.

Stien i betong vil slynge seg mellom trærne, og utvide seg på utvalgte steder slik at det oppstår rom med ulikt utsyn. På minnestedet kan du både sette deg på en benk og se ut over fjorden, se inn i en frodig og viltvoksende skog, eller rette blikket opp mot trekronene der de skaper en åpning mot himmelen.

Langs stien er det etablert et enkelt gelender i stål, bestående av stålwire med toppavslutning av et bredere flatstål hvor navnene til ofrene på Utøya er inngravert.

Gangstien i betong føres helt fra parkeringsplassen ved Fv 155 som etableres i samarbeid med Hole kommune. Vi anbefaler at anlegget planlegges under ett og får samme gjennomgående materialbruk. Stien sørger for universell tilgjengelighet til minnestedet.

KJÆRLIGHETSSTENEN (650m²) - Minnested 22. juli / July 22nd Memorial

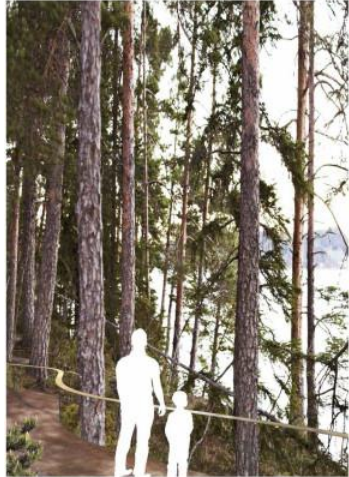
GOSBYR & MARTENS with SINHETTA ■■■

Permanent minnested på Serbråen - 1:200
Permanent memorial site at Serbråen - 1:200

Snitt permanent minnested på Serbråen - 1:200
Section permanent memorial site at Serbråen - 1:200

Permanent minnested på Serbråen
Permanent memorial site at Serbråen

Utsikt fra gangsti i skogen mot Ulvåa
View from the forest path towards Ulvåa

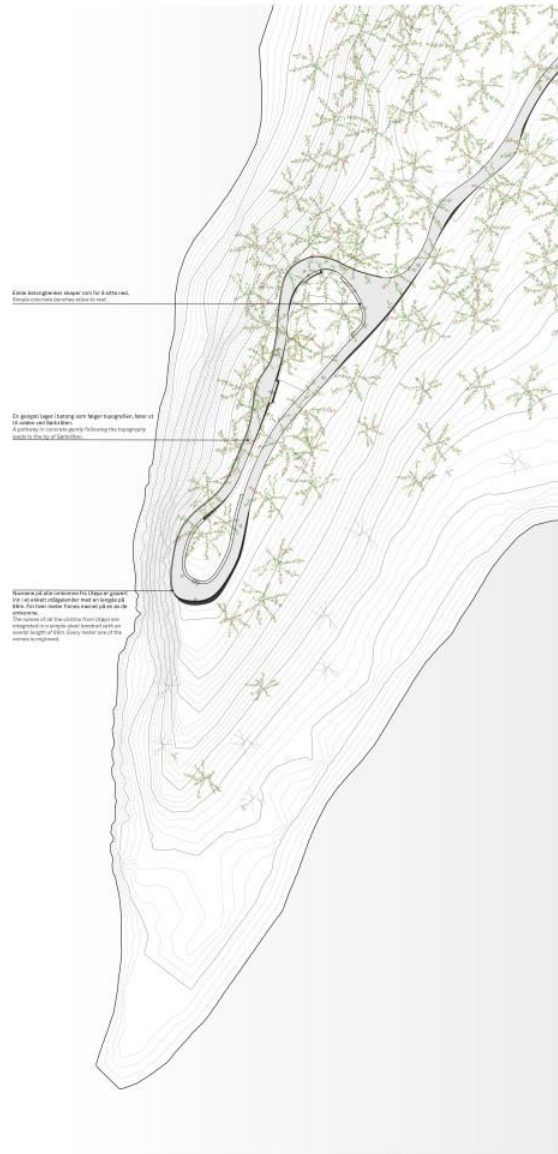
Treerene skaper en baring mot havet
View towards the sea framed by the tree crowns

Navnene på alle omkomne er gravert inn i plakettene
The names of all victims are engraved into the plaques

Permanent minnested på Serbråen
Permanent memorial site at Serbråen

Ette betongrammer skaper ramme for 600 plaketter.
Concrete plaques create a frame for 600 plaques.

De grønne treete i skogen er laget av 10000 treer.
The green trees in the forest are made of 10000 trees.

Navnene på alle omkomne er gravert inn i plakettene.
The names of all victims are engraved into the plaques.

Permanent minnested på Serbråen - 1:200
Permanent memorial site at Serbråen - 1:200

MIDLERTIDIG MINNESTED I REGJERINGSKVARTALET

En skolehage

I grøntanlegget utenfor Deichmanske bibliotek etableres det midlertidige minneste­det som en frodig skolehage hvor alle planter, urter og blomster stammer fra Utøya.

Skolehagen omkranses av en grussti, slik at du kan vandre tett på den frodige vegetasjonen. Plantebedet avgrenses av et gelender hvor navnene til ofrene på Utøya og i Regjeringskvartalet er gravert inn. Gelenderet i stål vil ha samme utforming som minneste­det på Sørbråten og er 77 meter langt. Langs stien vil det finnes benker hvor du kan sitte ned.

Sanking og såing

For å etablere det midlertidige minneste­det vil frø av planter og ville blomster hentes på Utøya. Frøene sankes i samarbeid med en biolog.

På åpningsdagen vil frøene såes på det midlertidige minneste­det av voksne og ungdom som alle er berørte av angrepet.

Det vil benyttes kompost som ble laget av rosene som voksne og barn spontant la fra seg ved Domkirken, andre steder i Oslo sentrum og i Hole kommune sommeren 2011. Komposten ligger i dag lagret i Renovasjonsetatens sentrallager.

Omsorg for stedet

Elever fra ulike ungdomskoler i Oslo vil ta vare på hagen. Forsøksvis vil hver skole være ansvarlig i ett år av gangen. Vi ser for oss at det vil være elevene i niende klasse som skal ha omsorg for stedet, sammen med en gartner fra Bymiljøetaten.

Når minneste­det trenger nye frø eller planter, må elevene hente disse på Utøya sammen med en biolog. Vi tror at en utflukt til øya vil være av betydning for ungdommenes evne til å samtale om angrepet.

Det midlertidige minneste­det året rundt

Skolehagen vil ha en frodig vegetasjon med urter, blomster og bunnvegetasjon fra Utøya, samt små busker som roser og einer. Hagen vil ha et vekslende uttrykk gjennom året.

- **Vår**

Om våren vil minneste­det preges av hvitveis, blåveis, lyng, mose og einer.

- **Sommer**

Plantene som dominerer minneste­det om sommeren vil være nyperoser, villbringebærbusker, markjordbær, blodstorkenebb, rødflangre, tiriltunge, blåklokke, dragehode, prestekrage, skogstjerner, linnea, lyng og einer.

- **Høst**

Den karakterbærende vegetasjonen om høsten vil være tyttebær, blåbær, blokkebær, nyperoser, lyng, mose, bregner og einer.

- **Vinter**

Om vinteren vil det være nyperosebuskene, lyng, gress og einer som dominerer stedet.

SEREMONI PÅ ÅPNINGSDAGEN 22. JULI 2015:**EN STILLE VANDRING**

"Det er ikke tilfeldig at vi kan leke med ord som tankegang. Det er jo en erfaring, nesten fysiologisk; i dèt man beveger seg, så åpner man seg for andre tanker enn om man sitter stille. Sinnet er ekstremt kroppslig. Vi tar ikke verden inn ved at vi sitter å tenker på verden, vi tar verden inn via kroppslige erfaringer; beveger du kroppen, så beveger du sinnet, på ett eller annet vis." Finn Skårderud, Februar 2014

Den 22.juli 2015 vil omlag tre hundre pårørende og berørte; ungdommer og voksne*, legge ut på en stille vandring fra Sørbråten, gjennom Krokskogen og Nordmarka, til Oslo sentrum. Vandringsen vil ta en hel dag, og vel framme i Regjeringskvartalet vil alle plante ut frøene fra Utøya.

PROGRAM FOR 22.07.2015

- 08:00 Det permanente minnstedet på Sørbråten åpnes.
- 08:30 Poser med frø som er sanket på Utøya deles ut til pårørende og berørte.
- 09:00 Stille vandring til Regjeringskvartalet i Oslo. Det vil være mulig å stoppe på flere steder underveis hvor det vil serveres varm suppe, brød, frukt og drikke. Det vil også være tid til å hvile.
- 21:00 Ankomst til Oslo. En musikalsk komposisjon framføres. Såing og planting.
- 22:00 Det midlertidige minnstedet erklæres for åpnet.

**Alle pårørende og andre berørte skal få tilbud om å delta. Det finnes ikke begrensning på hvor mange som kan være med. De som ikke har mulighet til å gjennomføre en dagsmarsj vil kunne slutte seg til vandringsen i nærheten av Regjeringskvartalet.*

KJÆRLIGHETSSTIEN (500m²) - Minnested 22. juli / July 22nd Memorial

OSKOSBY & MARTENS with SINIFETTA

Åpningsseremoni den 22. juli 2015. En stille vandring fra Sorbråten til Regjeringskvartalet i Oslo.
Opening ceremony on July 22nd 2015. A silent walk from Sorbråten to the Government Quarter in Oslo

For å etablere den midlertidige minnestedet i Regjeringskvartalet i Oslo, ble det etablert en midlertidig minnested i form av en blomstertomt i bakgården til Skolehuset i Oslo. Denne minnestedet er et samarbeid mellom KORO og Skolehuset i Oslo. Denne minnestedet er et samarbeid mellom KORO og Skolehuset i Oslo. Denne minnestedet er et samarbeid mellom KORO og Skolehuset i Oslo.

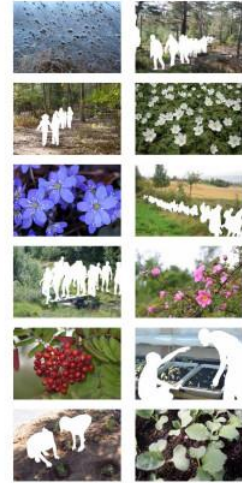
Snitt midlertidig minnested Regjeringskvartalet i Oslo - 1:200
Section temporary memorial in the Government Quarter in Oslo - 1:200

Midlertidig minnested Regjeringskvartalet i Oslo - 1:200
Temporary Memorial in the Government Quarter in Oslo - 1:200

Midlertidig minnested i Regjeringskvartalet - Skolehuset
The temporary memorial garden in the Government Quarter

Vegetasjonen gjennom årets løp / planting i skolehuset
The vegetation during the seasons / planting in the garden

Beplanting av Skolehuset i Regjeringskvartalet
Planting of the temporary memorial garden in the Government Quarter

PERMANENT MINNESTED PÅ UTØYA OG I REGJERINGSKVARTALET

Utøya

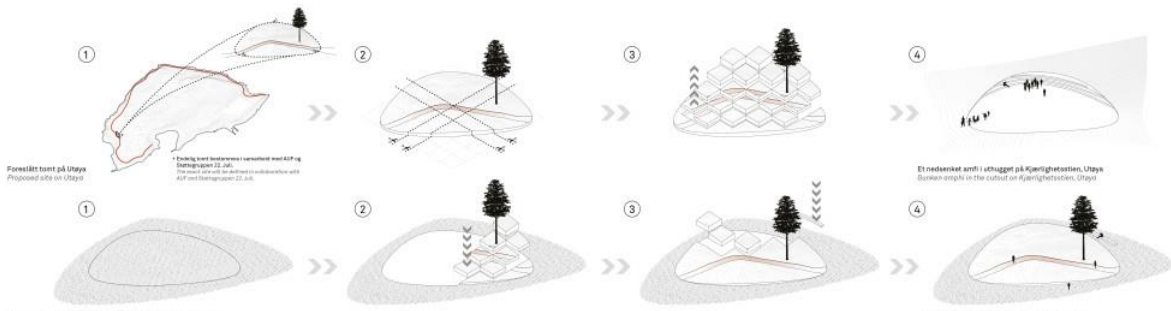
Et 650 m³ stort stykke av Kjærlighetsstien på Utøya brytes opp og flyttes til Regjeringskvartalet i Oslo. Bruddet som oppstår på øya forblir et tomt krater. Dette krateret skal fungere som et minnested over angrepet som fant sted den 22. juli 2011. Et tomt rom som tvinger deg til å stoppe opp fordi stien brytes av, et stille rom du kan oppsøke alene eller sammen med andre; et rom for kontemplasjon og sorg. Samtidig er dette rommet tenkt som en plass for samtale. Krateret har av den grunn form som et nedsenket amfiteater, med sirkelformede sitteplasser dekket av mykt markdekke, hvor mange mennesker kan møtes til politiske diskusjoner og arbeidsfellesskap. På den høyeste steinveggen på innsiden av det tomme rommet foreslår vi at navnene på alle som omkom på Utøya hogges inn. Den eksakte plassering og den videre utformingen av minnestedet gjøres i nær dialog med AUF og Støttegruppen 22. juli.

Regjeringskvartalet

Biten av Kjærlighetsstien flyttes til Oslo, gjenoppbygges og får en framtrødende plassering i det nye Regjeringskvartalet; et vakkert stykke natur som kontrasterer byrommet. Dette landskapet skal være åpent for alle som ønsker å gjøre en stille vandring mellom høye furutrær. Vandringen skal fungere som et rituale du kan gjennomføre alene, eller sammen med en som står deg nær. Er det et barn du holder i hånden, skal du kunne fortelle både om det katastrofale, og om det skjønne, som dette stedet har rommet. På den høyeste sideveggen vil navnene på alle som omkom den 22. juli 2011 på Utøya og i Regjeringskvartalet graves inn. Foran denne minnetavlen vil det plasseres en benk.

EPILOG

”Veien gjør en sving, og akkurat i denne svingen åpner landskapet seg opp på begge sider av grusveien; en mark med villblomster og gress, det vokser i bølger helt ned til sjøen. Stien fortsetter til høyre, gjennom skogen, man går over et elektrisk gjerde og kommer brått inn mot en lysning i skogen, det er nødvendig å stanse; jeg blir stanset av det plutselige, bløte lyset og stillheten som er mer merkelig her enn andre steder langs ruten. En lysning, den overrasker meg hver gang, kanskje på grunn av dette fraværet eller denne tomheten som slår inn over en på et slikt sted; her er ikke annet enn mose og lyng, blåbærbusker og nedblåst løv. Stien er bløt, det følger spor av hester, de tramper opp jorden, en flate av gjørme, det er selve innhegningen, og her står hestene, som oftest under hvert sitt tre, det regner. Et mildt gjennomsiktig regn, umerkelig, nesten.” Tomas Espedal, 2006

Plasering av det permanente minnestedet i Regjeringskvartalet
Placement of the permanent memorial in the Government Quarter

Section of the permanent memorial in the Government Quarter in Oslo - 1:200

Section of the permanent memorial in the Government Quarter in Oslo - 1:200

Permanent minnested i Regjeringskvartalet i Oslo - 1:200
Permanent memorial in the Government Quarter in Oslo - 1:200

OLAV CHRISTOPHER JENSSEN OG LPO ARKITEKTER (NO)

Olav Christopher Jenssen har vært en av Norges mest anerkjente kunstnere siden 1980-tallet, og er internasjonalt kjent for sine abstrakte malerier og skulpturer. For sitt forslag til *Minnesteder* har Jenssen samarbeidet med det oslobaserte arkitektkontoret LPO, som står bak en lang rekke prosjekter i Norge og utlandet. Kontoret ble stiftet av Lars Haukeland, Pål Henry Engh og Ola Aasness i 1983, på bakgrunn av førstepremie i arkitektkonkurransen om Grønland-Vaterland i Oslo. Blant LPOs mest kjente bygg finner vi konsertarenaen Oslo Spektrum, det første Astrup-Fearnley Museet og store deler av Vulkan-området i Oslo, blant annet Bellona-bygget, Dansens hus og

Mathallen. I 1992 designet de den norske paviljongen på Verdensutstillingen i Sevilla, på oppdrag fra Utenriksdepartementet. LPO samarbeider også med spanske Herreros Arquitectos om byggingen av det nye Munch-museet i Bjørvika. Med sitt fokus på energi, miljø og gjenbruk står LPO for en fremtidsrettet og mangfoldig arkitektur, og regnes som et ledende kontor i Norge.

Olav Christopher Jenssen har blitt sagt å tilhøre en generasjon kunstnere som uttrykker et særegent skandinavisk temperament, hvor stillhet og poesi er fremtredende. Karakteristisk for Jenssens virke er en stadig utforskning av det abstrakte maleriets status og mulighet. Maleriet er for Jenssen et rom- og stemningsskapende medium som inviterer til eksperimentering med tradisjon, ornamentikk og ulike estetiske uttrykk. Han lager også bøker (såkalte *artist books*), tegninger, grafikk og skulpturer, som gjerne presenteres sammen med maleriene. Skulpturene er organiske former i gips eller keramikk: fra monumentale, sopplignende objekter til mindre figurer som opptrer som en mellomting mellom abstraksjon og vage representasjoner av naturformer, dyr eller primitiv arkitektur.

Jenssen er født i 1954, og bor og arbeider i Berlin. Han har stilt ut på en rekke gallerier og museer i Europa og USA siden tidlig på 1990-tallet, og i 1992 ble han valgt til å stille ut på den toneangivende internasjonale Documenta-utstillingen i Kassel. Han har siden 1996 hatt engasjementer som professor i maleri ved kunstakademiene i Hamburg (1996-2003) og Braunschweig, hvor han har vært tilknyttet fra 2007.

INTRODUKSJON

Det varme berget

*ønsket som bidraget er viet til,
er ønsket om å kunne komme til et sted
– et sted som møter en med ro og fred
der hviler berget –
i en ettertenksom stillhet
tillitsfullt og fredfullt
berget har funnet sin plass*

*berget verner om minnet
– verner om minnene
berget er en fortrolig lytter
berget hviler i sin egen trygghet
berget er der for bestandig*

*om man berører berget er det varmt
det er varmt som jorden det hviler på
det er jordvarmen*

Det varme berget er ment å være et sted for kontemplasjon, et sted en kan oppsøke alene uten å føle seg ensom – eller et sted man kan samles. Berget er en arketype, et bilde på tilstedeværelse og helligdom i mange kulturer omkring på jorden. Berget er naturligvis knyttet til vårt norske bilde av landskapet. Dette berget er et monument for å oppnå universell forståelse, uavhengig av en egen tid eller kultur. Men berget knytter samtidig bånd til hele landskapet i den store byen og ved Utøya. Og til det som hendte her. Et fjell vil ikke endre seg. Det vil vare. Det vil også **Det varme berget**.

Intensjonen er å formidle en symbolikk fri for intellektuelle komplikasjoner. At berøringen av berget gir den uventede varme, som også er den menneskelige dimensjon – at man møter et minne å ta med, en mulig forsoning- at man kan forlate minnstedet med vissheten om at berget forblir varmt. At berget alltid er varmt.

Modellering i full skala innebærer, med all varsomhet, at man kunne invitere og inkludere de overleverende som ønsker det til å ta del i selve utførelsen av **Det varme berget**. Uten medienes tilstedeværelse. I full diskresjon på et sted i Norge eller Berlin.

Det varme berget er tenkt med dimensjonen (h)380 x (l)700 x (b)350 cm. To identiske versjoner utføres i bronse hos bronsestøperiet Herman Noack i Berlin, kanskje Europas fremste. Valget av bronse er gjort på grunn av den tradisjonsbærende ladning materialet har – og også på grunn av den aldringsbestandigheten som kan garanteres.

Berlin /Oslo februar 2014

Olav Christopher Jenssen med LPO arkitekter

PERMANENT MINNESTED PÅ SØRBRÅTEN

Det varme berget – på Sørbråten

Odden på Sørbråten er en god lokalisering for minnesteedet. Det uberørte utsynet mot Utøya. Synlig fra veien. Et vakkert og særpreget landskapsfragment.

Plassering

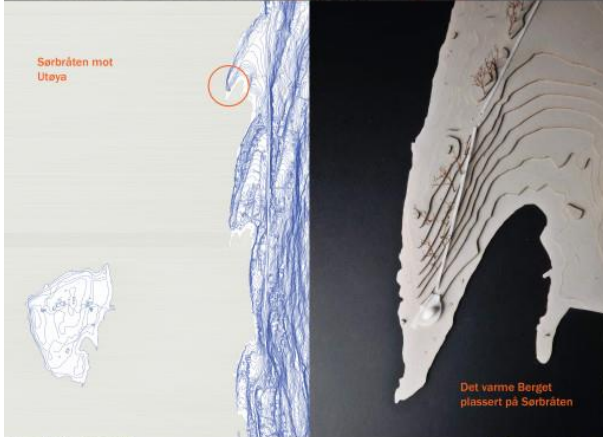
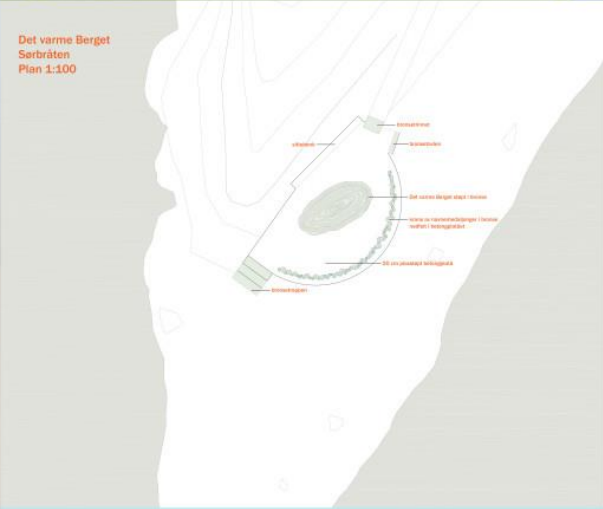
Ved overgangen mellom den flate odden og fjellformasjonen av skifer som reiser seg og danner et vern mot sjøen. En sti anlegges i to rette strekk fra parkeringsplassen til minnesteedet fra nord. Møtepunktet mellom de to strekkene danner et utkikkspunkt mot vest utover Tyrifjorden.

De primære elementene

Platået av betong legges horisontalt i terrenget over maksimal vannstand. Rettet mot Utøya. Platået danner også en lav benk inn mot terrenget. Betongplaten har en tykkelse på ca. 20 cm. Betongoverflaten er slipt slik at tilslaget kommer fram.

Det varme berget plasseres sentralt på platået. Berget rettes mot Utøya, men sees samtidig i full lengde fra landsiden. Den søndre delen av platået danner et kontemplativt rom mot Utøya.

Bronsemedaljongene med navnene på de 69 ofrene fra Utøya er nedfelt i betongplattformen på den østre og søndre siden mot vannet. **Et trinn av bronse** markerer adkomsten fra nord. Her plasseres også den vertikale bronsetavlen som gjør rede for det som hendte den 22. juli 2011.

MIDLERTIDIG MINNESTED I OSLO

Det varme berget – kan være temporært, men bør være permanent.

Minnestedet i regjeringskvartalet bør være permanent. Selv om det skal reises før gjenoppbyggingen. Ut fra det vi i dag vet om den framtidige helhetsplanen er det mulig å peke ut en endelig plassering som ikke berøres. Derfor foreslår vi at minnestedet blir permanent både på Sørbråten og i regjeringskvartalet, selv om **Det varme berget** vil være mulig å flytte.

Materialene på begge steder:

Det er to materialer. **Betongen** som etablerer platået for minnestedene. **Bronsen** som avstøpning av det som er bearbeidet for hånd.

De primære elementene på begge steder:

Som støpes i to identiske versjoner for Sørbråten og regjeringskvartalet, basert på modelleringen i full skala. Høyden er 3,80 m. Bredden blir 3,50 m. Lengden blir 7,00 m.

Platået utføres i betong på stedet og danner det horisontale nivået for plassering av **Det varme berget** og de andre elementene som utføres i bronse. Platået i regjeringskvartalet er større enn platået på Sørbråten og skal relateres til skalaen på omgivelsene.

De støpte medaljongene av bronse er individuelle og inneholder hvert enkelt offers navn. Medaljongene ligger plassert i et sammenhengende bronserelieff som er nedfelt i betongplatået.

Bronsetavlen gjør rede for det som hendte 22. juli 2011. Tavlen er plassert vertikalt ved adkomsten som en introduksjon til selve minnestedet.

Bronsetrinnet markerer adkomsten fra terreng til platået. Det er utført slik at det tar vare på kravet til adkomst.

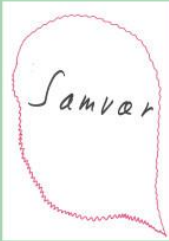
Varmen og lyset:

Varmen som stråler ut fra **Det varme berget** er vann/væskebasert. På Sørbråten fra jordvarme hentet opp lokalt. I regjeringskvartalet hentet fra fjernvarmen. Fordeles med varmerør på innsiden eller fra en samlet kilde. Varmen fordeles også ut i betongplattformen slik at den blir tørr og isfri.

Lyset er basert på fiberoptikk. Det kommer derfor fra én lyskilde og ingen lyspunkt vil kunne slukke enkeltvis. På Sørbråten antagelig plassert ved adkomstveien /parkeringen i nord sammen med jordvarmesentral. I regjeringskvartalet plassert i et teknisk rom der varmen også hentes.

På Sørbråten er det 69 lyspunkt som belyser tavle, medaljonger, trinn og **Det varme berget**. I Regjeringskvartalet er det 77 lyspunkt.

Det varme Berget
380 x 700 x 350 cm
Patinert bronse
Utført hos Hermann Noack i Berlin

PERMANENT MINNESTED I OSLO

Det varme berget – i regjeringskvartalet

Det permanente minnestedet plasseres på vestsiden av regjeringskvartalet. Mellom Høyblokka og Akersgata. Dette området kommer ikke til å bli berørt av omfattende byggearbeider. Fordi vern av bygningene og vegetasjonen her vil bli et hovedtema. Alle andre områder vil bli berørt av gjenreisningsarbeidet. Her får vi berøring med det fritt tilgjengelige, offentlige rommet. Derfor er dette stedet.

Plassering:

Mellom Akersgata og Høyblokka. På sydsiden av den vernede alleen som stammer fra Militær – hospitalet som lå her. Historien blir styrket ved tilføyelsen av minnestedet. Vi ser for oss adkomst fra alleen, og at det er omkranset av grønt.

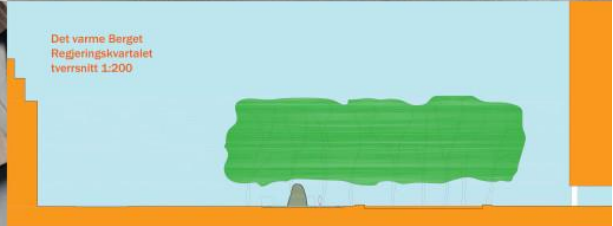
De primære elementene:

Platået av betong legges på denne grønne flaten og innordner seg retningene fra byplanen samtidig som det frigjør seg fra dem. Betongplaten har en tykkelse på ca. 20 cm og felles ned i det grønne slik at ca. 7 cm er over terrenget. Overflaten er grovslipt slik at tilslaget kommer fram.

Det varme berget plasseres på platået mot Akersgata. Henvender minnestedet mot det offentlige rom. Mellom **Det varme berget** og Høyblokka etableres med dette et kontemplativt rom.

Et **trinn** av bronse markerer adkomsten fra alleen som forbinder Høyblokka og Akersgata. Her plasseres også den vertikale bronsetavlen som gjør rede for hendelsen 22. juli 2011.

Medaljongene i bronse med navnene på de 77 ofrene felles inn i betongplatået langs den østre og søndre randen. Mot Høyblokka.

HAUGEN/ZOHAR ARKITEKTER (NO)

Haugen/Zohar Arkitekter (HZA) består av arkitekt og kunstner Marit Justine Haugen og arkitekt Dan Zohar. Kontoret ble etablert i Oslo i 2006 og har siden arbeidet i et felt mellom kunst og arkitektur, med vekt på bærekraftige valg av materialer, anvendelsesområder og resirkuleringsmetoder.

I 2011 var HZA nær ved å gå til topps i det anerkjente tidsskriftet *The Architectural Reviews* kåring av årets mest interessante prosjekter innen internasjonal arkitektur. Prosjektet *Hule Hi* laget for Breidablikk barnehage i Trondheim og som fikk utmerkelsen «Runner up» i tidsskriftets kåring, er en 50 kubikkmeter stor, kubisk formet lekekonstruksjon

laget av 1,5 tonn industriavfall. Vanlige restmaterialer blir her gitt en ny og dynamisk funksjon, som kombinerer miljøbevissthet med lek og innovativ tenkning. Kuben imiterer en naturlig hule, med gjemmesteder og trange kanaler som inviterer til spenning, fantasi og fysisk bevegelse.

Hule Hi-prosjektet eksemplifiserer Haugen/Zohar Arkitekters programerklæring om at arkitektur i sin essens er jordbunden, og tegnet av og for mennesker. Kontoret anser sitt arbeid for å være en utforskning av forholdet mellom arkitektur, funksjon og kunst, blant annet gjennom å integrere landskapsarkitektur og skulptur som relevante fagfelt i sine prosjekter. Sosialt engasjement, en opplevelse av deltakelse og medvirkning fra publikum, og materialer som kunnskapsbærende er nøkkelbegreper for HZAs oppfattelse av arkitekturens betydning i samfunn. «Arkitektur» betyr i denne sammenhengen mer enn bare konstruksjonen av bygninger og byrom. HZA ser sin virksomhet som en respons på konflikt, behov og visjoner i en dynamisk og foranderlig verden.

Haugen/Zohar Arkitekter har vunnet en rekke priser for sitt arbeid, og var i 2010 representert ved arkitekturbienalen i Venezia. Blant kontorets øvrige prosjekter finner vi flere eneboliger i massivtre, og et utkikkstårn av gamle dører på Andøya i Vesterålen, sistnevnte i regi av Nasjonale turistveger.

INTRODUKSJON

ET SAMFUNN

Forfatter: Haugen/Zohar Arkitekter AS

I vårt arbeid med minnesteder for 22. Juli angrepene erkjenner vi at minnesteder har hatt, har og vil ha varierte former og meningsuttrykk. Arbeidet med konkurransen har vært krevende da oppgaveformuleringen inneholder ukjente variabler, som bruk, tidsaspekt, plassering, og fremtidige byplanmessige endringer. Derfor inviterer forslaget til en bred lesning der stedene vi introduserer er åpne for endringer og bør inkludere en åpen arbeidsprosess med de pårørende, kunstutvalget og ulike aktører.

Å minnes 22. juli handler først og fremst om å hedre de drepte, overlevende, hjelpemannskaper og de frivillige, men også å hedre våre grunnleggende verdier i samfunnet, som åpenhet, demokrati, mangfold og toleranse. Hendelsene fremstår fremdeles veldig nære vår tid. Derfor introduserer forslaget *Et samfunn* fysiske rammeverk for en kontinuerlig samfunnsprosess i det å minnes 22 juli, hvor deltakelse, formidling og uformelle handlinger kan foregå side om side med mer formelle minnemarkeringer. Forslaget *Et samfunn* tar opp i seg det prosessuelle og er mottakelig for forandring over tid.

Spørsmålet "Når vil vi være klare for å ta i bruk et permanent offentlig minnested for 22. juli?" har vært gjentagende gjennom vårt arbeid og svaret på dette er for oss fremdeles uklart. Stedene gitt for konkurransen innehar helt forskjellig karakter. På Sørbråten i Hole, et åpent og vakkert naturlandskap, og regjeringskvartalet, en symboltung tomt i en tett bysituasjon. Denne todelingen har vært en interessant, men krevende utfordring, da vi kontinuerlig har etterstrebet en sammenheng mellom minnestedene.

Premisser for minnestedene

I utformingen av minnestedene har den menneskelige tilstedeværelse og opplevelse vært en sentral og viktig del av vår prosess. Forslaget *Et samfunn* introduserer tre steder som er tilgjengelige for alle døgnet rundt. De er offentlige rom som vil brukes av mange forskjellige mennesker, hver med sin egen referanse og tilknytning til hendelsene. Minnestedene uttrykker derfor ingen monolog, men er formet på en måte som gir plass for besøkende å oppleve stedet på sin egen måte. Minnestedene er sjenerøse og åpne i sine muligheter for bruk og tolkninger uten å dominere eller diktere menneskelig handling.

I likhet med andre minnesteder i verden, vil stedene på Hole og i Oslo bli besøkt og brukt av fremtidige generasjoner. Disse generasjonene vil etablere sin egen forståelse av juli 22. juli hendelsene og en viktig diskusjon har vært at minnestedene må være relevante også i fremtiden, og åpne opp for ulike tilnærminger over tid.

Tre minnesteder

Vår innfallsvinkel til deloppgavene er kontinuitet, dokumentasjon og oppbygging: På Sørbråten er fokuset på opplevelser av landskap og et stadig skiftende landskap over tid. Det temporære minnestedet ved regjeringskvartalet legger opp til kartlegging, formidling og arkivering. Det permanente minnestedet ved regjeringskvartalet innehar aspektene manifestering av et sted, generering av innsikt og varig bruk.

Vi har etterstrebet tre minnesteder som hver for skal være en verdig ramme for kontemplasjon over 22. juli hendelsene. Vår intensjon er at de bør gjenspeile en fremtidsoptimisme og invitere til menneskelig deltagelse og spontane handlinger gjennom personlige og felles ritualer. Vi har arbeidet med en tidløs utforming, men vårt ønske er allikevel at de tre minnestedene skal gi gjenklang av et samfunn som stadig er i endring.

PERMANENT MINNESTED PÅ SØRBRÅTEN

Sørbråten er en vakker, frodig tomt som ligger idyllisk til ved fjorden, med utsikt til Utøya. Tomten er allerede et åpent og stille sted, og kan bli universelt tilgjengelig fra riksvei 155. Den innehar varierte landskapsrom med fine sekvenser. Landskapet endrer seg gjennom den ca. 350 meter lange strekningen fra parkeringsplassen: fra et åpent åkerlandskap, opp gjennom et tettere skogholt og ned til en åpen og steinfylt avlang odde. Selv om odden gir assosiasjoner til Utøya, er utsikten til øya det mest slående med tomta.

Vår fremgangsmåte på Sørbråten er derfor å tilstrebe en minimal bearbeidelse av stedet og heller tilføre et enkelt rammeverk som besøkende kan ta del i gjennom ritualer, i fellesskap eller alene. Beliggenheten på Hole innebærer lite tilsyn med minnestedet. Derfor foreslås et robust sted med hovedmateriale av stål som krever lite vedlikehold.

Inspirasjonskilden til minnestedet på Sørbråten er varder. Varder har brede assosiasjoner historisk, kulturelt og visuelt, både som markører i landskapet og som konstruksjoner som forandrer seg over tid. De har fra prehistorisk tid vært menneskeskapte konstruksjoner som viser vei, definerer grenser eller verner om samfunn. Varder langs turstier endrer ofte sin form ved at turgåere markerer sitt besøk ved å bygge flere varder, eller ved å bygge på eksisterende.

Minnestedet er definert fra begynnelsen av stien ved Riksvei 155 til ytterst på odden, som er det nærmeste punktet til Utøya på tomta. 69 belyste varder av stål legges til den mest opplevelsesrike sekvensen gjennom tomta. Vardene er ulike i størrelse og bygget opp av tynne horisontale snittflater i stål som er mulige hyller for mange steiner. Vardene sees som silhuetter mot himmelen eller landskapet bak. De inviterer til spontan deltagelse eller ritual, alene eller i fellesskap, og vil med stadig møte med mennesker og steiner, endre form over tid.

Geologer benevner Ringeriksdistriktet som et geologisk skattkammer. Stedet på Sørbråten er fylt opp av løse steinmasser, hovedsakelig kalkstein og rødlig Ringeriksstein som er porøs. Eksisterende steiner og løsmasser er derfor hovedmaterialet i landskapsendringen over tid. Kanskje vil besøkende med tiden ta med seg steiner fra andre plasser i Norge og tilføre nye lag til vardene. Slik vil vardene ha referanse til glassteinen som bygger opp det permanente minnestedet i Regjeringskvartalet.

På tomtens ytterpunkt i sør er det en større åpen flate, fri for vegetasjon. Området består av flater av kalkstein, som ligger skrått øst/vest vendt, lagvis med ulike bruddforskyvninger. Området fremstår dermed som et naturlig sted for seremonier, og har en klar retning mot Utøya.

Det etableres en universell utformet konstruksjon i stål mellom vardene, som løper ned til vannet og ender i en ca. 45 kvm stålflete. Flaten er en enkel og robust seremoniflate med sted for navngiving og lystening. Plasseringen av flaten er diktert av terrenget, da det på dette stedet er et markant sprang, med definerte kanter i overgangen mellom vannflate og land. Ved å presist tilpasse flaten til landskapsgeometrien på stedet, kan man få en fin kontrast mellom det menneskeskapte og naturen. Med minimale grep tilrettelegger flata for opphold, der kanten på de eksisterende steinene blir steder å sitte, eller lene seg mot.

MINNESTED SØRBRÅTEN

Bakgrunn

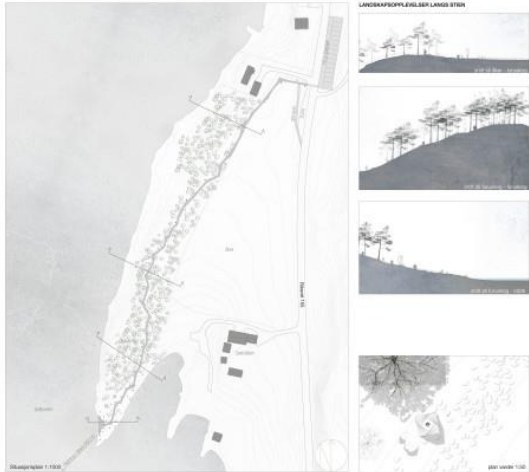
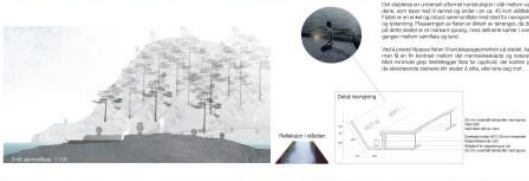
Minnestedet er et nytt, trygt og godt utgangspunkt for å se tilbake på et av de mest alvorlige angrepene mot Norge i 2011. Det er viktig å minne på hva som skjedde, og å gi barn og unge en mulighet til å lære om historien og hva som kan tilbringe oss fremtiden.

Formål

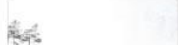
Minnestedet skal være et sted der barn og unge kan lære om historien og hva som kan tilbringe oss fremtiden. Det er viktig å minne på hva som skjedde, og å gi barn og unge en mulighet til å lære om historien og hva som kan tilbringe oss fremtiden.

Utviklingen av minnestedet gjennom årene. Fra 2010 til 2020 har vi utviklet minnestedet fra et enkelt minne til et kompleks minnested som inkluderer både minner og aktiviteter.

LANDSCHAFTSPERSPEKTIVER LANGS STIEN

DET TEMPORÆRE MINNESTEDET - REGJERINGSKVARTALET

Terrorangrepene 22. juli 2011 rammet hele Norge og skapte et behov for å komme sammen, for å søke trøst og for å finne mening i det meningsløse. I det umiddelbare kjølvannet av 22. juli ble sentrale offentlige rom i Oslo, men også over hele landet, forvandlet til spontane minnesmerker hvor folk kom sammen, omfavnet, snakket, la ned blomster, meldinger og andre gjenstander.

Det nesten ikke-eksisterende tidsrommet fra en hendelse til debatt om hvordan hendelsen skal minnes viser at de nasjonale prosessene ikke primært handler om fortid, men om hvilken betydning hendelsen vil ha for hvem vi er, hvem vi ønsker å være, og hvilke verdier vi ønsker å bygge våre samfunn på.

Det temporære minnesteDET er oversatt til et kunstnerisk grep som prosessuelt kobler Norge sammen. Vi har definert formen på den tradisjonelle norske mursteinen (dim. 23 X 11 X 6,5) som bestanddelen som skal arkivere menneskelige prosesser, kunnskap, farger og fysisk talt deler av Norge. Byggesteinen vi arbeider med er håndstøpt i herdet glass.

Gjennom en samarbeidsprosess vil grupperinger i samfunnet med både direkte og indirekte kobling til hendelsene avgi sitt bidrag til støpesteinen i glass: Farge, valør, transparens, nyanse, metningsgrad og sandtyper til glasstøpningen. Slik vil vi etter tid samle opp et "farge, innhold og materialkart" av hele Norge. Hadeland glassverk vil være ansvarlig for produksjonen og støpeprosessen.

Ved regjeringskvartalet vil prosessen bli eksponert gjennom disse byggsteinene i glass og vist offentlig en etter en, måned etter måned. De danner prototypene til det permanente minnesteDET inntil tiden er inne for det.

Vi introduserer en svakt hellende, sirkulær betongflate, med diameter 8 meter. Betongflaten skaper et mindre, offentlig sted. Støpemetoden er naturbetong som ved hjelp av sandblåsning synliggjør tilslaget. Denne teknikken ble utviklet for fasader, søyler og integrert kunst i regjeringsbygget, et patentert samarbeid mellom kunstneren Carl Nesjar, arkitekten Erling Viksjø og ingeniør Sverre Jystad.

I sentrum av den hellende flaten står en søyle som bærer glassteinen. Søylene har samme dimensjon som Viksjøs søyler i vestibylene i Regjeringsblokka, 800mm. Den er bygget opp av tynne horisontale snittflater i stål. På den måten blir søylen oppløst. Navngivingen er skåret ut i øverste stålplate.

Refleksjoner av glassteinen på betongen vil gi et tidsaspekt til installasjonen. Med stadig skiftende skydekke, årstider og solforhold vil steinen reflektere ulike mønstre og lysbrudd gjennom døgnet. Ny stein blir eksponert etter en gitt tid. Gjennom steinen er det lesbart hvem som har laget den og hva den består av. Det temporære minnesteDET kobler innlevelse og empati med tilgang på informasjon og tilegnelse av kunnskap. Det temporære minnesteDET er derfor en kontinuerlig eksponering av samhandling med mennesker fra hele Norge. Samhandlingen vil fysisk manifestere seg gjennom farge, form og produksjonsteknikker.

Aksen i Akersgata mellom Stortinget og Regjeringskvartalet er blitt kalt demokratiaksen og har en symbolverdi i hovedstaden. I byplanleggingen ble landskapsrommene bevisst brukt for å understreke viktigheten av hvert enkelt monumentalbygg og sammenhengen mellom dem. Steinene som har blitt

eksponert er derfor foreslått flyttet til vandrehallen på Stortinget, alternativt at det i vandrehallen blir laget en prosessbok som viser tilblivelsen av steinene.

Forslaget angir to alternativer til plasseringen av det temporære minnestedet. Vi tror at stedene i Oslo, om mulig, burde overlape hverandre fysisk så fremt det ikke kommer i konflikt med en fremtidig byggeplass.

DET PERMANENTE MINNESTEDET - REGJERINGSKVARTALET

Regjeringskvartalet er et resultat av arkitektoniske oppfatninger, etterkrigstidens historie med utviklingen av velferdsstaten og dagens situasjon med sporene etter terrorhandlingen 22. juli.

Lindealléen frem til Høyblokkas hovedinngang står igjen som et viktig fysisk spor etter Empirekvartalet, et av landets fremste bygningsmiljøer fra tidlig 1880-tall i Norge. Kvartalet måtte vike til fordel for Høyblokka i 1958 etter en lang og hard vernekamp. I regional sammenheng har alléen høy verdi som minne om et historisk forløp og også som et minnesmerke over lokale og regionale verdier som måtte vike for storsamfunnets krav. Alléen inngår som et element i opparbeidelsen av plassen som ligger foran Høyblokka i regjeringskvartalet. Arkitektene Lunde & Løvseth og landskapsarkitektene Sundt & Thomassen AS tegnet anlegget som sto ferdig i 1995.

Lindealléen er det eneste elementet som har overlevd endringene de siste 200 år og har grodd seg til å bli et vakkert element i regjeringsparken. Lindealléen og forplassen mellom Akersgata og Høyblokka har høy bevaringsverdi knyttet til både historiske og urbane kvaliteter.

Gjennom forslaget Et samfunn er intensjonen å manifestere dette i form av en utvidet bevaringsstrategi som omformer alléen fra en grønn, vakker passasje til et fargerikt og unikt sted for opphold og kontemplasjon. På den måten utvider forslaget alleéns bevaringsverdi og tilfører den historiske utviklingen en ny dimensjon i regjeringsparken. Videre blir også bruk av alléen endret: Fra bevegelse til opphold, fra hurtighet til langsomhet. Det handler om å være fremfor å bevege seg fra et sted til et annet. En annen intensjonen er ønsket å bevare eksisterende elementer i parken og bygge videre på en historisk byplassdannelse. Glassteppet konkurrerer således hverken med vannspeilene eller øvrige anlegg i parken.

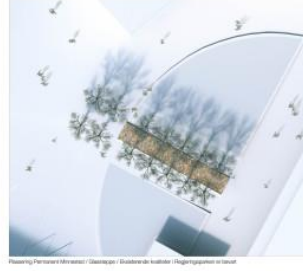
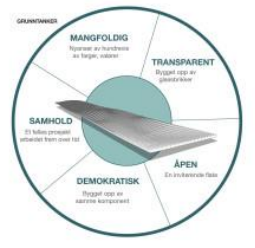
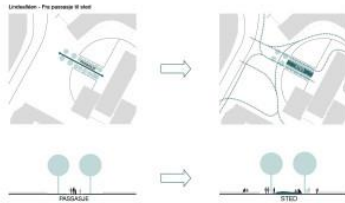
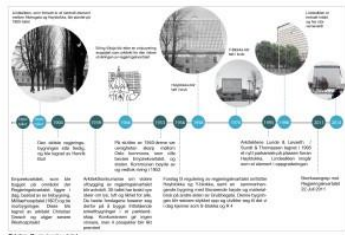
Inspirasjonskilden til det permanente minnesteedet er teppe. Teppet innehar både kulturelle og håndtverksmessige referanser, og kan også minne om de voksende rosebedene i byer etter terrorhendelsen. Teppe er demokratisk i sin utforming: åpent, horisontalt og innbyr til samling.

I Lindealléen bygges det et ca. 150 kvm teppe av glassteinene som har blitt til gjennom det temporære minnesmerket. Teppet er formet i bølgende kurver og fyller hele passasjen mellom de 10 lindetrærne nærmest H-blokka. De fire trærne mot Akersgata forblir uberørt. Glassteppet måler ca 30 X 5 meter og vil gjennom sin lave utforming invitere mennesker til opphold. Passasjen mellom Høyblokka og Akersgata etableres med to stier på hver side av teppet slik at bevegelseslinjene gjennom aksene Akersgata – Høyblokka opprettholdes. Slik kan man gå under lindetrærne mellom vannspeilet og teppet. Skygger fra trærne vil reflektere seg i vannspeilet på den ene siden og teppet på den andre. Med variasjon i bladverk på trærne, årstider og solforhold, vil glassteppet forandre seg kontinuerlig.

Glassteppet er en samling av fargenyanser og valører fra hele Norge og vil derfor være noe som man kan føle en tilknytning til, uavhengig av hvor man bor.

Intensjonen med det permanente minnesteedet er å tilføre eksisterende regjeringspark et unikt sted som engasjerer besøkende. Videre er intensjonen å gi formsvar til samfunnets sosiale, komplekse og mangfoldige vev. Teppe er ment å være et offentlig, vakkert og unikt fellesprosjekt som forener empati, minne, generering av kunnskap og innsikt.

DET PERMANENTE MINNESTEDET

Det permanente minneste- / Pegeringskunstner

Utvalgte forslag til minneste- og kulturaktiviteter i forbindelse med 75-årsjubileet for frigjøringen av Norge.

Utviklingen - Fra prosess til sted

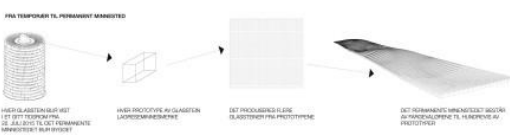
Diagram illustrating the transition from an ongoing process to a completed place. It shows a map of the site and a cross-section of the installation, highlighting the 'GLASSTEPER' (glass steps) and the 'STED' (place).

Engasjement

Utvalgte forslag til minneste- og kulturaktiviteter i forbindelse med 75-årsjubileet for frigjøringen av Norge.

Oppfølging

Utvalgte forslag til minneste- og kulturaktiviteter i forbindelse med 75-årsjubileet for frigjøringen av Norge.

PAUL MURDOCH ARCHITECTS (US)

Paul Murdoch Architects er et Los Angeles-basert arkitektbyrå, grunnlagt av Paul Murdoch i 1991 med adresse Beverly Hills. Kontoret har spesialisert seg på urban design og interiører for bygg innen høyere utdanning, kultur og offentlig forvaltning, i tillegg til andre store og mellomstore byggeprosjekter i offentlig rom. Blant kontorets mest kjente prosjekter er Oxnard College Library i Oxnard, California (2012), Monterey Park Bruggemeyer Library i Monterey Park, California (2010) og UCLA Plant Growth Center i Los Angeles (2003).

Kontoret har fått spesielt mye oppmerksomhet for minnesmerket over United Airlines Flight 93, det fjerde

flyet som ble kapret under terrorhandlingene i USA 11. september 2001, og som styrtet i et gruveområde utenfor den lille byen Shanksville i Pennsylvania. På åstedet for styrten blir det nå anlagt et ca. 90 mål stort parkområde designet av Paul Murdoch Architects, hvor første del av anlegget ble ferdigstilt til tiårsmarkeringen i 2011. *Flight 93 National Memorial* blir av arkitektene beskrevet som en ny type minnesmerke, konstruert som et helhetlig landskap hvor besøkende vil kunne vandre gjennom en sammenhengende rekke av elementer som reflekterer handlingsforløpet om bord i det skjebnesvangre Flight 93, og som ender opp på selve åstedet for styrten.

I sin begrunnelse for å ville forme verden gjennom arkitektur, sier kontoret at motivasjonen ligger i å bidra til en ny sivilisasjon, i stand til å takle de store utfordringene menneskeheten står ovenfor. Arkitektur er en estetisk disiplin som må operere i både historiske og vitenskapelige dimensjoner. Politikk er kunsten å få noe gjort, mens estetikken tilbyr visjonære og analytiske prosesser der dette «noe» skapes, ifølge Paul Murdoch. Kontorets arbeid er ifølge dem selv en blanding av tekniske og poetiske løsninger, som søker å løfte frem og forbedre kvalitetene som ligger latent i et sted og som er iboende i all menneskelig aktivitet. Slik kan utformingen av den fysiske verden gjøres vital og bærekraftig, og legge til rette for sosial og miljømessig endring for både samfunn og institusjoner.

INTRODUKSJON

Oppslukende speiling

Enkle kontrasterende elementer speiler naturens mystiske, stadig skiftende variasjoner.

Speilinger i naturen

Oppslukt av mystisk mørke

Jeg nærmer meg mitt eget speilbilde mot, eller fra Utøya

Forbi øyas galskap og en svart firkants smale åpning

I linje med lakkerte navn

Hengende i sky og kratt, vinteris og solens varme gjennom grantrærne

Før Norge var, er vi liv som speiles; i utvikling med de som minnes

Oppslukt av uendelig speiling danner midnattvåte vegger en ramme rundt eldgamle Oslo allée.

Navn vender seg mot navn og forenes med rekker av gamle lindetrær, i levende utvikling.

Regn på mørk stein som speiler dammer av bylys, mystikk er i vår natur.

Naturen helbreder og ødelegger med tiden, den er pågående liv.

Blankpusset rustfritt stål speiler tap gjennom fornektelse og fravær hvor levende blander seg med de som har gått bort.

Speiling av tap

Utøya oppslukt av fravær, stengt gjennomgang; mørk dødsport i ett med en vannblå himmel.

En del av meg er borte. Kaldt skåret vekk i svart stål, slik en kule skjærer gjennom mykt liv.

Ungdommelig gledeslatter er stilnet. Hvite navn svever i smertefull skog.

Vegger forsvinner; skygrå, bitende kalde, frosset i sorgen, ingen triumferende tristhet.

Oslo, fordypet i sjokk, abrupt brutte liv –

Sørgende speilinger navngis i lysende hvitt, borte mellom trærne

Konfrontert med hjerteløs likegyldighet sørger vi i et gjenklangens tomrom

Er det kun fravær som kan fremkalle erindring?

Sølv og blåsvarte speil gjenspeiler Norge i all sin forskjellighet og mennesker som minnes.

Speiling av Norge

Oppslukt av blåsvart speiling, midt i omformet landskap

De døde nedtegnet i nordisk skrift på sølvspeilet tre

Forsvinnende vegg med alle disse ansiktene, se forbi mitt eget speilbilde dypt inn i meg selv, og deg selv

Det kunne vært meg. Hvem fører jeg frem for de falne?

Senket i sølvskimrende speiling av byen, rystet tillitt

Sammen befolker vi, åpent, samlet, forskjellig, sammenbundet, sterke; vi husker

Sølv og blåsvart flekkede vegger står høyreist. De speiler oss, hvor vi ikke kan gjemme oss bort

Er det slik vi kommer videre, og helbredes?

Nøye maskinskårne vegger speiler sinn, åpnet av isolerte vrangforestillinger til interaktiv dialog.

Speiling av sinn

For et speilet sinn, oppslukt av vrangforestilling, virker sannhet uvirkelig og illusjon ekte

Kaldt stål, rent og blankpolert –

Ubønhørlig langt, en nedtegnelse av de døde –

En ubarmhjertig linje i et bevisst spor som ikke bøyer seg for noe

Hvorfor da i konstant forandring?

Lys speiles i mørke, renhetens illusjon er avslørt.

Oppslukt av dialog, åpner det mekaniske sinnet seg kompromissløst fra isolasjon.

Blant stadig skiftende speilinger, midt i lag av uendelige minner, hvor identitet er flyktig.

Presis, pusset og ren, avslører uendelige farger, bevegelse og lys.

Animert virkelighet, hvor ingenting står stille, bortsett fra i tankene.

Mot alleen og blankpussede overflater speiles kjærlighet gjennom minnet om et levende, uendelig fellesskap.

Speiling av kjærlighet

Oppslukt av frihet, uendelig enkelt, en rolig stillhet

Bare navn og minner i vårt uendelige nå, forbi tid i nåtid –

midt i pågående liv, knyttet sammen av det som minnes

Tapte liv, liv som endres; hvis død vi sørger over og hvis liv vi feirer med våre egne, speilet

Oppslukt av åpen erindring, speil av speilinger

Hva skjedde og hva kunne skjedd – og hvem elskes

Flyktig og mystisk, de uendelige minners allée –

Hvor naturen vokser gjennom omtanke

I et uendelig fellesskap, i verdig ettertanke

Åpen himmel på bibliotekets terskel, en bok med navn vender seg mot staut høyblokk, fortsatt høyreist.

I en sky av følelser om hva som burde minnes.

PERMANENT MINNESTED PÅ SØRBRÅTEN

Utformingen av det permanente minneste­det på Sørbråten består av to enkle elementer på en rett, offentlig sti. Denne stien strekker seg i linje med øya langs halvøyas rygg, til den ender i det høyeste punktet. Parallelt med stien står en 1,8 meter høy, 27 meter lang vegg i rustfritt stål, hvor man kan lese de 69 navnene på Utøyas ofre. I enden av stien står en kvadratisk, blåsvart port i blankpusset rustfritt stål. Gjennom en 5 cm høy horisontal åpning gir porten en beskåret utsikt mot øya. Dette lager et helhetlig minnelandskap hvor minnet om navnene forener seg med stedets historie som vitne – gjennom øya, himmelen, innsjøen og skogen.

I sterk kontrast til, men likevel tilpasset de naturlige omgivelsene, kan man lese navnene på den lange, sølvfargede veggen. Graverte bokstaver i en rett linje begynner med det eldste og ender med det yngste offeret nærmest porten. Bokstavene er fylt inn med hvit lakk, i en moderne nordisk font som er utviklet i Norge: Satyr kursiv. Veggens speilblanke finish lar ofrenes navn blande seg med refleksjoner av stedet og menneskene som kommer dit. Lyset, landskapet og de besøkendes bevegelser gjør den levende. Samtidig er den abrupt og stump der den skjærer gjennom landskapet. Som gjenstand forsvinner den nesten, samtidig som den former en passasje som løfter frem forholdet mellom navnene og øya.

På linje med navnerikken ser man et smalt, horisontalt kutt langs en blankpusset blåsvart port i rustfritt stål. Porten gir et begrenset blick mot Utøya, og åpnes kun helt 22. juli hvert år for dermed å gi et fullt utsyn. Minneste­det tilbyr ikke en storslått utsikt, men skaper et unikt, fokusert øyeblikk som knytter navnene sammen med øya gjennom denne åpningen. Gjennom året tilbyr porten et gripende kontrastfylt øyeblikk, og skaper en spenning i det vide landskapet. Det er et tvetydig, motsigelsesfullt og illusjonistisk sted hvor ingenting er som man tror. Besøkendes speiling i porten når de nærmer seg Utøya gjør at det virker som de fjerner seg fra den, langs en sti som virker å møte øya over vannet.

Selv om stiens utforming ikke er en del av denne konkurransen er den allikevel en viktig del av opplevelsen, siden den danner veien frem til minnesmerket. For å opprettholde og forsterke minneste­dets karakteristiske uttrykk anbefaler vi at stien legges i en rett linje mellom trærne og på en akse med øya. Stien kantes med rustfritt stål og blir uten store høyder så den muliggjør tilgang for bevegelseshemmede. Den kan skjæres gjennom jordhauger der hvor stigningen er høyere, og heves over lavere høyder. Denne rettheten kommer til å bevare så mange trær som mulig, gi den ønskede effekten av en sti som skjærer gjennom landskapet, og minimere forstyrrelser for de nærliggende gårdene. En skiltvegg kan settes opp ved stiens utgangspunkt. Stien kan lyssettes med et overflatebelegg som absorberer lys fra omgivelsene (UV stråler) i løpet av dagen og slipper denne energien ut om natten slik at belegget lyser.

Åtte steinbenker er plassert rundt området. Disse er uten navn, og fungerer som en påminnelse om ofrene i Oslo. Tre plasseres ovenfor veggen med navn, to langs en annen sti som går til vannet, og tre langs steinene i enden av halvøya.

MIDLERTIDIG MINNESTED I OSLO

Det midlertidige minnesteedet består av to elementer. Ett er intimt og bærer ofrenes navn. Det andre har en mer urban skala, for å åpne for refleksjoner både rundt angrepet og hva et minnesmerke kan være.

En frittstående navnebok plasseres foran inngangen til Deichmanske Bibliotek på Arne Garborgs plass, det åpne området nord for Y-blokka. Boken er vendt mot Høyblokka. To buede flater i gjennomsiktig hvit uretan løfter seg opp fra bakken og former to boksider, den ene viser navn og fødselsdato for ofrene fra regjeringskvartalet, den andre navn og fødselsdato for ofrene fra Utøya. Navnene graveres inn i sidene og fylles med sølvlack. På baksiden av hver av flatene lamineres en tynn lysende LED flate som lager et jevnt lys fra undersiden.

På Høyblokkas vestlige fasade monteres et sølvgrått lerret som viser en grafisk ordsky i reflekterende metallisk hvite bokstaver. Denne ordskyen er basert på svar fra en offentlig undersøkelse i Norge som oppfordret publikum til å komme med ord og uttrykk som burde formidles gjennom et minnesmerke. Ordene som er gjentatt flest ganger forstørres og utgjør skyens grafiske komposisjon. Hvis blokka renoveres i fremtiden kan duken omplasseres til byggestillaset. Hvis den skal fjernes som en del av utbyggingen av regjeringskvartalet kan duken deles opp, settes sammen på nytt og brukes på gjerder rundt byggeplassen.

PERMANENT MINNESTED I OSLO

Alleen med lindetrær på Johan Nygaardsvolds plass var der lenge før regjeringskvartalet og angrepene 22. juli. Disse trærne er levende vitner til stedets historie og kan overleve i mange hundre år. Uansett hva som blir resultatet av ombyggingen av regjeringskvartalet mener vi at lindetrærne burde forbli i området hjerte. De foreslåtte tegningene plasserer minnstedet sammen med disse trærne for å holde på minnet om menneskene som omkom under angrepet 22. juli, som en historisk fortsettelse av det som har vært og det som skal komme. Det er et helhetlig minneslandskap hvor minnet om navnene føyer seg til stedets historie slik den bevitnes av trærne. Som årstidene endrer landskapet her, kan også byen helbredes. Den stabile historiske kontinuiteten ble rystet, skjør i all sin mystikk, av liv som evig styrkes.

En del av minnstedet er et par 10 meter høye, 3,8 meter brede vegger. Den ene plasseres i enden av alleen nærmest høyblokka og den andre mellom de fire trærne nærmest Akersgata. Veggens overflate som vender mot hverandre er i sølvblankt rustfritt stål. De åtte navnene på ofrene fra Oslo skjæres ut av den østlige vegg nærmest stedet hvor bombeangrepet fant sted, og de 69 navnene på Utøyas ofre skjæres ut av den vestlige vegg. Utskjæringene fylles med gjennomsiktig hvit harpiks, opplyst fra baksiden med lys på innsiden av hver vegg. Speilveggene blir like vide som den asfalterte gangveien mellom trekkene. Gjenskinnet i veggene gjør at navnene som står ovenfor hverandre blandes uendelig med speilinger av lindetrær og besøkende. Ved å skape en altoppslukende opplevelse skal denne alleen med uendelige minner overvinne den voldelige eksplosjonen med harmoniske gjenklanger av ubegrensede, stadig skiftende speilinger. Det er gjennom vedvarende påminnelse at vi husker, for alltid og i uendelig fellesskap.

Utsiden av hver vegg dekkes med blankpusset, blåsvart rustfritt stål i en bølgende, ruglete overflate som både minner om de nærliggende lindetrærnes gamle, knudrete trestammer og gjenkaller vannoverflaten på innsjøen rundt Utøya. Denne finishen speiler omgivelsene i et sammensatt mangfold av former. Som en markering av minnstedets område legges mørk stein på bakken mellom veggene. Benkene ved bassenget og de asfalterte fortauene tilpasses for å skape best mulig gjennomgang på hver side av alleen. Steinbenkene flankerer hver side av plantekassene for å tilby sittemuligheter nærmest veggene. For å opplyse veien mellom veggene monteres det lys i trærne.

Trærne og veggene skaper et fredfylt sted i byen som fortsatt åpner for ferdsel over plassen., Det er et sted for offentlige minnestunder, og samtidig et stille område for dyp ettertanke. Hvis lindetresalléen skal fjernes vil vi foreslå en ny allé i det ombygde regjeringskvartalet.

NLÉ & KUNLÉ ADEYEMI (NL/NG)

NLÉ er et arkitektbyrå etablert i Amsterdam i 2010 av den nigerianske arkitekten og urbanisten Kunlé Adeyemi. Adeyemi har tidligere arbeidet flere år i det verdenskjente Office for Metropolitan Architecture (OMA), der han har hatt ansvaret for flere større prosjekter i Asia, Afrika, Midtøsten og Europa. NLÉ har en internasjonal og multidisiplinær profil, med en portefølje som foruten arkitektur inkluderer produkt- og møbeldesign, byplanlegging og offentlige kunstprosjekter.

NLÉ betyr «hjemme» på joruba, Adeyemis eget språk i hjemlandet. For NLÉ er det viktig å kunne kombinere lokale ressurser og arbeidskraft med internasjonale

standarder for arkitektur og design – bare slik kan prosjektene nå et tilfredsstillende nivå med hensyn til både kvalitet og integritet. Kontoret har gjort flere prosjekter i afrikanske byer, med en spesiell interesse for hvordan storbyer i utviklingsland vokser under forhold preget både av økonomisk fremgang og truende klimaendringer. NLÉ/Adeyemi har levert forslag til både større urbane strukturer og anti-slum kampanjer, som Lagos Water Communities Project (2012); institusjoner for utdanning og næringsliv, som Eco Park (Lagos, 2011) og African Institute of Science & Technology (Abuja, 2004); og ulike boligprosjekter i Adeyemis hjemland Nigeria.

En sentral idé for NLÉs praksis er å skape og utvikle sterke nettverk og muligheter for global utveksling mellom mennesker, hvor målet er å utjevne forskjeller i infrastruktur og urban utvikling. Adeyemi involverer seg gjerne direkte i situasjoner som han ser bærer spesielle utfordringer med hensyn til sosiale, fysiske og økologiske behov. Slik fikk NLÉ på eget initiativ bygget en flytende skole i storbyen Lagos (Makoko Floating School, ferdigstilt 2013), i et fattig laguneområde hvor folk gjennom århundrer har bosatt seg på vannet. Skolen har elektrisk kraft fra solceller og bruker utelukkende regnvann for sanitære formål, og har plass til 100 barn fra området. Dette er første skritt i konstruksjonen av Lagos Water Communities Project, hvor hele bydelen Makoko planlegges restrukturert med ny og bokstavelig talt flytende infrastruktur.

INTRODUKSJON

Natur og omsorg

”Bombeangrepet og massedrapet 22. juli 2011 var en traumatisk og radikal hendelse på privat, lokalt og nasjonalt nivå. Hendelsene 22. juli var et angrep på verdier og institusjoner som hele nasjonen setter høyt...”

Våre forslag for disse minnesstedene over 22. juli er følsomme og ansvarsfulle inngrep i både naturlige og menneskeskapte omgivelser. De skaper en flerdimensjonal, utviklende og sammenhengende opplevelse som inkluderer solidaritet, sorg, kjærlighet og til sist, seier. Dette er et svar til de forskjellige, men sammenhengende verdiene og forventningene til det norske folk, samtidig som det inkluderer NLEs grunnprinsipper:

1. Å ta opp sosiale, fysiske eller politiske utfordringer
2. En grunnleggende kobling til naturen – jorden.
3. Å være en endringsfaktor, i seg selv og for omgivelsene

Begge minnestedene hedrer hvert av ofrene gjennom å representere ofrenes alder i tre – årringer i Hole og tavler laget av tømmer i Oslo. Bruken av tre som materiale knytter stedene sammen og speiler Norges kjærlighet for naturen som et sted for personlig ettertanke og samvær, et sted som innebærer både fornyelse og evighet. For hvert tre som faller vokser det opp et nytt. Og selv om 22. juli for mange var et endepunkt, la denne dagen også et grunnlag for forhold som forsterket nasjonens verdier.

Sørbråten minnested i Hole er tenkt som et statisk og kontemplativt sted i naturen hvor tiden står stille – en abstrahering av omgivelsene og fortellingen om hendelsene på Utøya. Minnestedet i Oslo er derimot et dynamisk og hektisk sted i urbane omgivelser, i stadig bevegelse, som speiler og registrerer brukernes verdier og stemninger. Mens minnestedet i Oslo derfor er tegnet som et sted som kan endres og tilpasses mange formål og uttrykk for både offentlige og private følelser, tar minnesmerket i Hole besøkende med gjennom hendelsene før de møter stedet hvor alt utspilte seg.

PERMANENT MINNESTED PÅ SØRBRÅTEN

Tidslinje og tapt tid

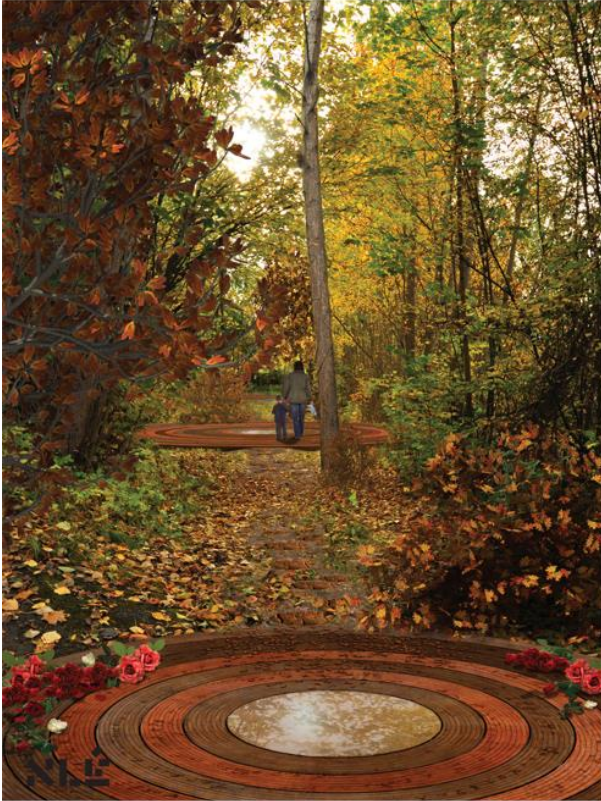
“For de falne”

Minnestedet i Hole utnytter hele den naturlige veien og den 400 meter lange turen gjennom gården og trærne som leder frem mot den spektakulære utsikten mot Utøya. Veien skaper en narrativ tidslinje for hendelsene 22. juli, som representeres av felte trestammer – hver skive fra en stamme representerer en gruppe av ofre for det brutale angrepet fra forskjellige steder gjennom antallet ringer i, og størrelse på skivene.

Minnestedet er basert på nøyaktige detaljer fra hendelsene 22. juli, for å gi en informativ og helhetlig opplevelse for besøkende, familier, venner, fremtidige generasjoner og alle som kommer for å lære noe eller for å minnes. En konteplativ minnereise som omfatter både tid og avstand, hvor fortid og nåtid møtes for å skape minner og ettertanke.

Årringene er skalert og lagd av tre, eller holdbart cortenstål som imiterer tre, med intrikate, vakre graveringer og tekst. Om natten lyser skivene opp i en varm, myk glød, som skaper ideelle teltplasser.

Veien fører frem til bakkesiden hvor en høyreist skive av (pleksi)glass rammer inn den fredelige utsikten med Utøya i bakgrunnen, med navn, dikt og andre tekster om de 69 ofrene i forgrunnen, etset inn i glasset. Fortellingen fortsetter nedover en rampe som fører frem til vannet og ombord i en forankret, men bevegelig flytende plate. Denne kan entres, og blir som en fysisk manifestasjon av, og link til, Utøya.

MIDLERTIDIG MINNESTED I OSLO

Et minnesmerke med minner

”Når én mann kan forårsake så mye hat, tenk hvor mye kjærlighet vi kan skape sammen”

I Oslo hedres hvert eneste av ofrene fra 22. juli med 77 oppreiste tavler og krakker for besøkende lagd av lokalt tømmer. Hvert offer har sin egen tavle i proporsjonal høyde med offerets alder og med navnet gravert inn i tavlen.

La oss lytte til folkets stemme (se ordsky).

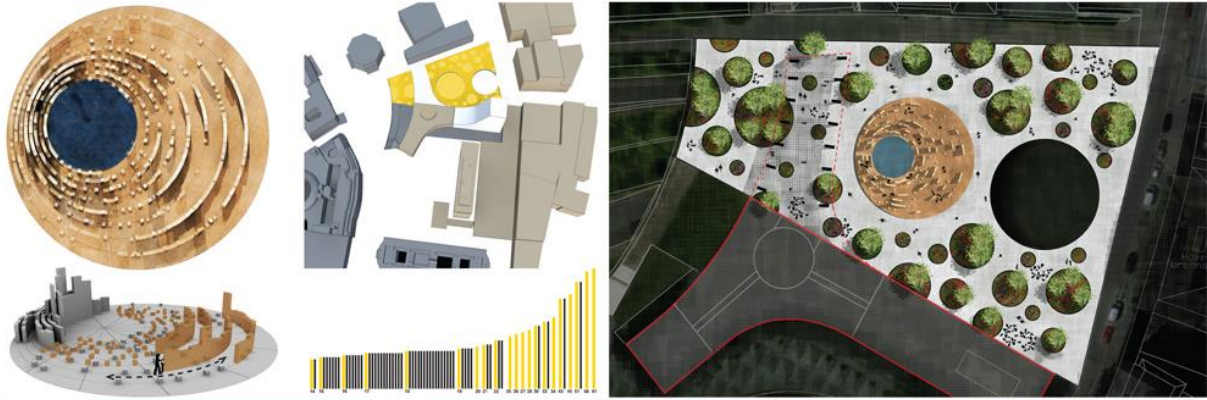
I demokratiets ånd bruker vi de tre mest populære norske forventningene og verdiene som ble nevnt i forbindelse med minnesmerket: solidaritet, sorg og kjærlighet. I inkluderingens ånd legger vi til den minst populære verdien: seier. Som et svar på disse forskjellige sosiale behovene er minnesmerket i Oslo utformet som et utviklende sted hvor man kan vise solidaritet, helbrede sorg, føle kjærlighet... og sist men ikke minst feire seier! Disse forskjellige scenariene lager fundamentet for et uendelig antall utviklende og sosiale forhold innenfor dette rommet, som et ikonisk, primitivt solur.

Tømmertavlene og krakkene organiseres i åtte sirkler, men forblir ikke kun statiske. De kan lett flyttes og omarrangeres av brukere gjennom et skinnesystem. Det gir et fleksibelt konsept som kan endre stedet etter forskjellige stemninger og behov: høytidelig ettertanke, offentlige tilstelninger, intime møter og som et performativt rom for markeringer – et minnesmerke med minner.

Siden tømmertavlene har forskjellige størrelser og muliggjør flere oppsett innenfor installasjonene, skaper minnesmerket et nytt forhold tavlene i mellom. Minnesmerket får også en rekke ulike egenskaper, fra spredte gravstener til en kompakt, monumental scene. Derfor har det ikke en forutbestemt karakter, men formes gjennom bruk, tilskrevet betydning og hvordan det fungerer som symbol.

Det er en viktig faktor at disse egenskapene bygger på måten offentlige rom spontant ble redefinert som møtesteder, hvor man kunne sørge og søke sammen i tiden etter 22. juli. Minnesmerket kan bli et sted for latter og kjærlighet, kunnskap og informasjon, eller et sted for hvile og ettertanke. Et unikt demokratisk sted som det norske folk kan bruke og gjøre til sitt eget, når og hvordan de vil.

Mens angrepets mål var å splitte en befolkning, blir dets minnesmerke et sted for en kollektiv intellektuell og sosial prosess – og det fins intet bedre minnesmerke enn menneskers kollektive hukommelse.

PERMANENT MINNESTED I OSLO

Varighet og forgjengelighet

Vi har tenkt nøye gjennom de forskjellige problemene og utfordringene som kan oppstå ved å plassere Oslos minnesmerke innenfor regjeringskvartalet. Disse problemstillingene inkluderer å finne en ideell plassering, tilgang, kostnadshensyn, sikkerhet, den foreslåtte ombyggingen og mange fler. Vår konklusjon er derfor å gjøre den midlertidige plasseringen permanent.

Innenfor den urbane konteksten er den åpne parken fra den midlertidige plasseringen ideell av mange grunner. Selv om den er noe avskåret fra hovedveien gir parken en god flyt for tilfeldig trafikk, tilfredsstillende for både vanlig bruk og regjeringskvartalets sikkerhetskrav. Vårt forslag kommer derfor med en anbefaling om å bevare den ikoniske og historiske Y-blokka ved å beholde de forgrenede armene og gjøre om benet i Y-en til en effektiv høyblokk som komplementerer den originale formen. Armen som leder mot parken hules ut mens søylene bevares for å skape en inngangspaviljong og et besøkssenter – noe som vil gi minnesmerket økt synlighet og tilgang.

Ventilasjonsrørene og lysbrønnene fra undergangen kan omdirigeres til andre deler av landskapet. Under store offentlige tilstelninger kan adgang til undergangen stenges for økt sikkerhet.

Et første skritt i denne retningen er selvfølgelig produksjonen av de 77 frittstående tavlene, som i seg selv vil by på storslått kunsthåndverk. Disse kan plasseres rundt på regjeringskvartalets område til ombyggingen er ferdig. Kostnadene i forbindelse med både det midlertidige og permanente minnesmerket kan føyes sammen, for slik å unngå sløsing til fordel for et større mål.

Til sist mener vi også at den fullstendige omplasseringen vil forstyrre de fundamentale verdiene som skaper et minnesmerke – som et sted hvor man kan hvile og få en avslutning.

NLE